

Tomáš Janků

Procházky Libercem

nastole

Procházky Libercem

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihynastole.cz
www.albatrosmedia.cz

Tomáš Janků
Procházky Libercem – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2026

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Procházky Libercem

Procházky Libercem

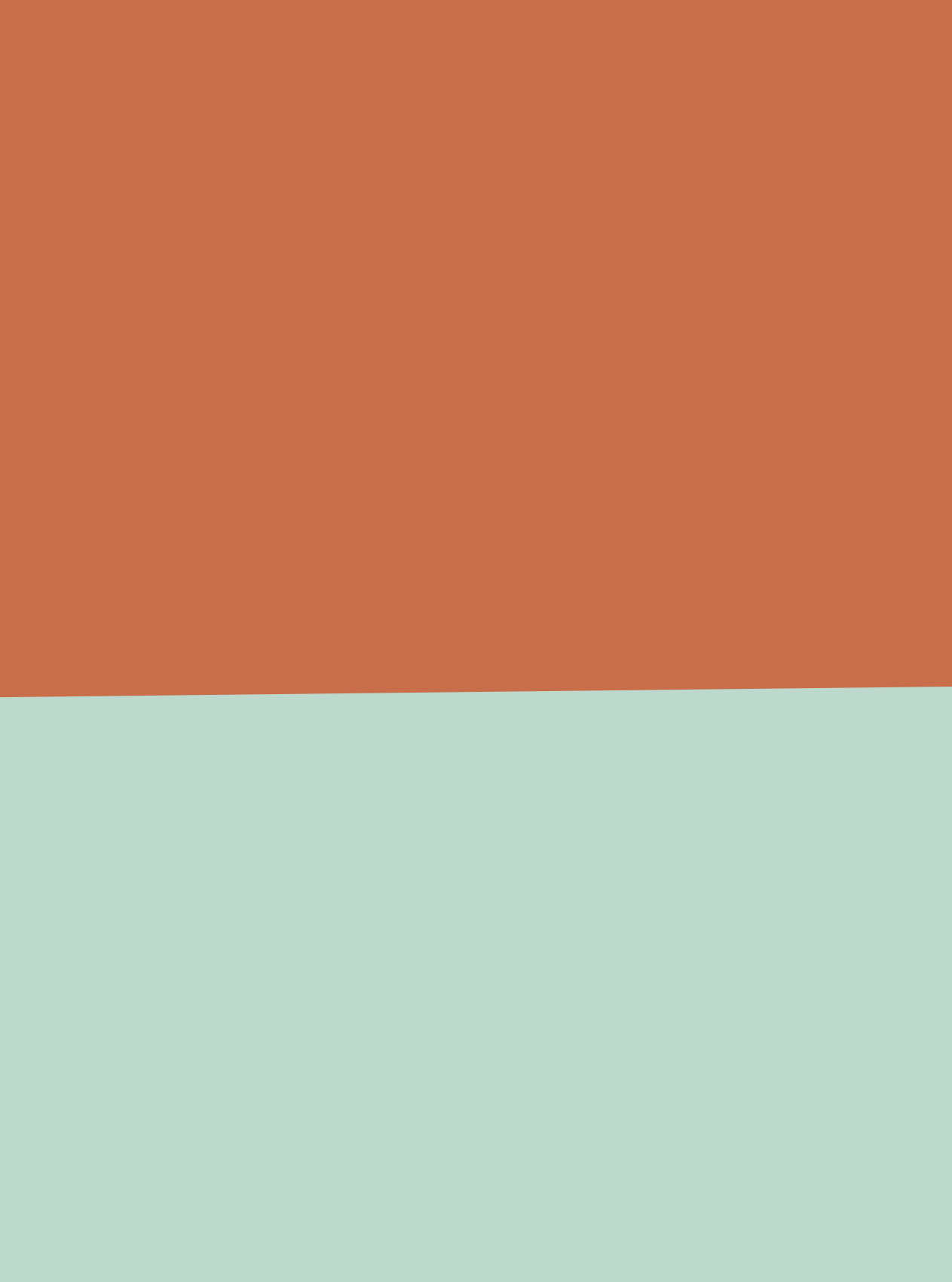
Tomáš Janků

Chcete, aby příběh této skvělé knihy pokračoval i potom, co ji dočtete? Tak ji pusťte dál do světa! Vše potřebné se dozvíte na **www.restorio.cz**.

Albatros Media podporuje udržitelný rozvoj, který vrací použitým věcem smysl. On-line antikvariát Restorio vaše knihy odkoupí a zaplatí vám ihned – nečekáte, až se prodají. Získané peníze si můžete nechat, nebo si vyberete charitu, kterou jimi podpoříte. V tom případě navýší Restorio částku o 20 %.

Obsah

Radnice a Staré Město	12
Okolo Zlatého kříže	34
Lidové sady a okolí	66
Kristiánovem k liberecké přehradě	90
Perštýn	120
Nové Město	150
Horní Hanychov a Ještěd	170
Z Rudolfova do Ruprechtic	192

Slovo autora

Před vámi leží kniha, která vás zavede do srdce Liberce – města s bohatou historií, jedinečnou architekturou a neopakovatelnou atmosférou. Je to páté největší město v České republice a nachází se v malebném údolí obklopeném horami. Liberec má také bohatou textilní historii, díky které byl kdysi přezdíván „Manchester Čech“.

Knih o Liberci již vzniklo opravdu hodně, řada z nich od renomovaných autorů. Mým cílem bylo vytvořit průvodce, který vás nejen provede známými i méně známými zákoutími tohoto krásného města, ale také vás inspiruje k tomu, abyste se na Liberec podívali novými očima.

Liberec je město kontrastů – od majestátního Ještědu, který se tyčí nad krajinou jako symbol moderní architektury a technologického pokroku, až po historické uličky s domy, které vyprávějí příběhy minulých století. Při procházkách městem objevíte kouzlo jeho parků, průmyslového dědictví i kulturního života, který neustále pulzuje v jeho ulicích.

Tato kniha je výsledkem mého dlouholetého okouzlení Libercem a jeho okolím. Každé místo, které v ní najdete, jsem navštívil a snažil se zachytit jeho jedinečnost a atmosféru. Při psaní jsem si uvědomil, že Liberec není jen o budovách a památkách, ale především o lidech, kteří mu dávají duši.

Doufám, že vám tato kniha přinese radost, inspiraci a nové podněty k objevování Liberce. Ať už jste místní, nebo návštěvníci, věřím, že si z našich společných procházek odnesete nejen nové poznatky, ale i lásku k tomuto výjimečnému městu.

Poděkování

Rád bych poděkoval hlavně Miroslavu Chmelovi (Matyáši Gálovi) a Radkovi Drbohlavovi za poskytnutí jejich úžasných fotografií, které výrazně obohatily tuto knihu, a samozřejmě všem sběratelům, kteří mi poskytli své fotografie. Boveraclubu a Severočeskému muzeu děkuji za bohatý archiv fotografií, ze kterého jsem mohl čerpat, a také bych rád poděkoval všem autorům, kteří se v minulosti ponořili do archivů a hledali důležité historické informace o našem krásném Liberci ve starých knihách a dokumentech.

01

Radnice a Staré Město

Korouhevník Roland, Hostina obrů a nakonec dinosauři

Délka trasy: 2 km

Začátek trasy: náměstí Edvarda Beneše

Konec: Šaldovo náměstí

Náročnost: nenáročná, vhodná i pro kočárek

Jedno náměstí, mnoho jmen, a ještě víc příběhů

Ať chci, nebo nechci, nemůžu tuto knihu zahájit jinak než procházkou od radnice. K radnici to táhne každého návštěvníka Liberce.

Náměstí, kde radnice stojí, vzniklo kolem centrálního tržiště, do nějž ústilo šest ulic, uprostřed stála od roku 1603 rozložitá radnice a v okolí různé, především pekařské a masné krámy. V minulosti neslo různá pojmenování, jako *Margktt* (podle dřívější tržnice), *Ring*, *Altstädter Platz*, *Alte Markt*, *Radniční náměstí* nebo *Staroměstské náměstí*. Pro část za radnicí se používal název *Divadelní náměstí*, pro ulici vedenou po severozápadní straně náměstí pak název *Kronen Gasse*, *Dr. Ed. Beneš Platz* / náměstí *Dr. Edvarda Beneše*, *Adolf Hitler Platz*, náměstí *Presidenta Dr. Edvarda Beneše*, náměstí *Bojovníků za mír a dnes nese název náměstí Dr. E. Beneše*.

I když se náměstí v období první republiky jmenovalo Staroměstské, do čtvrti Staré Město patří jen současná radnice a část náměstí směrem k divadlu. V části před radnicí patří každá strana náměstí do jiné městské čtvrti, (východní strana – Liberec IV – Perštýn, západní strana náměstí s hotelem Praha patří do čtvrti Liberec II – Nové Město a plocha náměstí a jižní strana do čtvrti Liberec III – Jeřáb.)

O náměstí by se dalo mluvit hodiny, seznámím vás z nejzajímavějšími příběhy z každé strany náměstí. Začneme na východní straně.

• Východní strana náměstí

Nejen turisté, ale i část Liberečanů ani neví, že tato část náměstí byla mezi lety 1981 a 1988 zbořena a postavena zcela nová. Proč vlastně k této přestavbě došlo? Důvodů bylo hned několik: první a ten nejzásadnější byl náraz „spřáteleného“ tanku do tehdejšího podloubí 21. srpna 1968, dalším pak požár oblíbeného hotelu Radnice na rohu náměstí v roce 1971, tím posledním pak blízkost tramvajové trati. Tyto tři faktory natolik narušily statiku domů, že zbourání bylo nevyhnutelné. Od března 1981 projížděla tramvaj kolem jen rychlostí 5 km/hod. A bez cestujících, kteří museli vystoupit v Moskevské ulici a dojít pěšky do náhradní zastávky v ulici 5. května, odkud pokračovali v cestě. Až na podzim byla kolej odkloněna od podloubí a zastávka v Moskevské ulici byla zrušena. A od roku 1996 sídlí na rohu Felberovy ulice nový hotel Radnice.

Náměstí Dr. E. Beneše
kolem roku 1965 a 2020

• Jižní strana náměstí

Jižní průčelí náměstí tvoří od založení šest domů. Odlišným vzhledem je dodnes nápadný dům č. p. 1 na nároží Moskevské ulice, zvaný Hlasivcův. Původní dřevěný právovárečný dům koupil lékárník Kittel v roce 1792 a o deset let později zde postavil zděný dvoupatrový dům, kam přemístil i lékárnu, která zde přečkala dvě světové války a pak byla přemístěna o dva domy vedle.

Severní strana náměstí Dr. E. Beneše (tehdy Staroměstského) v polovině 19. století
(archiv Jaroslav Hůlka)

- **Západní strana náměstí**

Na nároží Železné ulice stávala odedávna zájezdní hospoda. Její provoz utěšeně vzkvétal také díky pravidelným trhům, při nichž se scházelo tolik lidí, že bylo nutné uzavírat řetězy všech pět ulic vedoucích na náměstí. Jeden z nich byl upevněn na tomto domě, a proto dostala hospoda pojmenování Zur Kette (U řetězu). Na začátku 20. století koupil parcely na tomto místě bohatý majitel mlýna a pekárny Ignaz Schien z Růžodolu I, aby zde vybudoval moderní hotel. Přes velké potíže se schvalovacími orgány se mu nakonec přece jen podařilo postavit v roce 1906 výstavný secesní hotel, pojmenovaný Schienhof (Schienův dvůr). Projekt vypracoval jablonecký architekt Robert Hemmerich. Po roce 1945 dostal hotel jméno Praha, ale od roku 1951 v něm byly po velké adaptaci umístěny kanceláře Stavoprojektu. Po generální rekonstrukci dokončené v roce 1991 je zde opět hotel Praha.

Náměstí Dr. E. Beneše kolem roku 1985 (foto Adolf Odrážka) a 2020

Liberecká radnice (foto Matyáš Gál)

Strážkyně času, zvonů a městské paměti

Liberecká radnice je významnou historickou památkou, jejíž vývoj odráží bohatou historii města Liberce. První liberecká radnice byla dokončena v roce 1603 pod vedením italského mistra Marcuse de Lancia. Budova v pozdně renesančním stylu se stala dominantou města. Její osmiboká věž s hodinami a zvonící byla v roce 1801 po zásahu bleskem zničena. Odbíjecí zvon, který oznamoval čas, dnes najdeme v hlavní věži nové radnice. Druhý zvon, tzv. ohňový, který varoval lidi před tehdy tak častými a nebezpečnými požáry, je dnes uložen v zadní části současné radnice nad hodinami. A kopie věže staré radnice je dnes součástí budovy muzea. V přízemí staré radnice se nacházely krámký, šenk a skladiště, zatímco v prvním patře byl velký sál pro společenské události a úřadovna radních. Součástí radnice byla i úřední váha na obilí a vlnu, pranýř a sluneční hodiny. Tato radnice sloužila městu až do roku 1893, kdy byla po dokončení nové radnice zbořena.

Ohňový zvonek

Nová radnice byla navržena architektem Franzem von Neumannem, žákem Friedricha von Schmidta, autora vídeňské radnice. Stavba nové liberecké radnice symbolizovala prosperitu města a jeho sepětí s rakousko-uherskou monarchií. Práce na stavbě radnice začaly v červenci 1888, hrubá stavba byla dokončena v roce 1890 symbolicky – zatlučením posledního hřebíku starostou města. Nová radnice byla slavnostně otevřena v roce 1893, kdy byla také položena závěrečná deska na hlavním schodišti. V povídání o radnici ovšem nemůžeme vynechat **korouhevnicka Rolanda**, který se týčí na špičce budovy.

Měděná plastika radničního rytíře s korouhví, symbol ochrany městských práv, byla navržena vídeňským architektem Franzem von Neumannem. Inspirací byla podobná plastika ve Vídni, známá jako Rathausmann. Po druhé světové válce byl liberecký rytíř považován za symbol německého vlivu a v roce 1952 byl sejmut.

Originál sochy rytíře je nyní vystaven v muzeu.

Na jeho místo byla umístěna rudá hvězda, která zůstala na špici radnice až do prosince 1989. V roce 1990 ji nahradil stylizovaný český lev od výtvarníka Jiřího Gdovína. V letech 2004 až 2005 proběhla rekonstrukce radniční věže, během níž byla na špici umístěna kopie sochy původního rytíře. Tato replika, vytvořená pod vedením architekta Josefa Patrného v dílnách Milana Zdeňka a Jana Nikendeye, je zhotovena s téměř devadesátiprocentní věrností originálu.

A ještě jedna zajímavost zdobí libereckou radnici: nelze si nevšimnout liberecké lásky k modernímu umění. Od roku 2005 se tak na nároží radnice střídají umělecká díla od různých autorů, obvykle po jednom roce.

Dramatické osudy libereckých kašen

Na náměstí stála kašna odedávna. Nejprve dřevěná, v roce 1826 ji nahradila kašna Neptunova. V roce 1896 došlo k přesunu kašny blíže do středu náměstí. V roce 1925 byla zhotovena nová kašna podle návrhu Franze Metznera, která Neptunovu kašnu nahradila a ta musela poté být přemístěna na Nerudovo náměstí. V roce 2009 bylo získáno povolení pro navrácení kašny na náměstí Dr. E. Beneše a začalo se s restaurátorskými pracemi. Kašna byla sesazena na náměstí a do provozu uvedena 31. července 2010.

A co se stalo s původní tzv. Metznerovou kašnou? V roce 1906 se v Liberci představil významný česko-německý sochař Franz Metzner, který navrhl figurální kašnu pro výstavu českých Němců. Tento návrh byl zamýšlen jako trvalý doplněk náměstí před radnicí. Realizace však vážla v důsledku nedostatku financí a odporu místních architektů. Franz Metzner v roce 1919 zemřel, a tak kašna před radnicí nakonec vznikla pod vedením berlínského sochaře Romana Schleiterera, který byl Metznerovým spolupracovníkem. K slavnostnímu odhalení došlo až v dubnu 1926. Na počátku druhé světové války byla její existence ohrožena sbírkou barevných kovů, které byly určeny pro válečné účely. Díky zásahu tehdejšího starosty a památkářů se podařilo kašnu zachránit, avšak pouze na omezenou dobu. Po skončení války, v létě roku 1945, byla kašna odstraněna českými obyvateli, kteří ji vnímali jako symbol němectví.

Metznerova kašna v roce 1928 (archiv J. Peterka)

Neptunova kašna

Radniční sklípek

Při procházce libereckým náměstím nelze opomenout další zajímavost, do které je vstup na pravém boku radnice, a to je dnes oblíbená restaurace Radniční sklípek. Má bohatou historii sahající až do roku 1893, kdy byl otevřen v suterénu tehdy nově postavené neorenesanční radnice. Tento prostor fungoval nepřetržitě celých 100 let, dokud jej na počátku 90. let minulého století nezasáhla havárie kanalizace, která vedla k jeho uzavření na několik let. Po rozsáhlé rekonstrukci převzal restauraci v roce 1998 do nájmu Krušovický pivovar. Kvůli vysokým nákladům na energie však pivovar prostory opustil již v roce 2003. V roce 2004 převzalo Radniční sklípek zpět město Liberec a o tři roky později bylo rozhodnuto o novém využití prostor. Část sklepních prostor byla přeměněna na Galerii U Rytíře, kam se přestěhovala Malá výstavní síň z Domu klavíru. Velký sál bývalé restaurace se stal reprezentativním výstavním a společenským prostorem. Název Radniční sklípek zůstává těmto prostorám zachován dodnes.

Radniční sklípek kolem roku 1920 (archiv Jana Zahurancová)

Meteobudka po nedávné rekonstrukci

Meteobudka

Za radnicí se nachází malá, avšak pozoruhodná stavba — meteorologická budka. Tato drobná stavbička, dokonale ladící s architektonickým stylem radnice, je nejen estetickým prvkem městského prostoru, ale také historickým svědectvím o pokroku v oblasti meteorologie na přelomu 19. a 20. století. Postavena byla v roce 1899 z iniciativy Německého horského spolku. Dnes je chráněnou památkou a přitahuje pozornost obyvatel i turistů, kteří mohou obdivovat nejen její estetiku, ale i technickou důmyslnost minulých generací.

Na křižovatce cest i osudů

Na nároží Železná a Frýdlantské ulice, tvořícím rozcestí zemských cest do Žitavy a do Zhořelce, stával prastarý zájezdní hostinec, údajně nejstarší budova horní liberecké osady. Na jeho místě byl postaven v 17. století patrový, zčásti hrázděný dům. Manželka zakladatele firmy F. J. Seidel, které v Liberci nikdo neřekl jinak než Titz-Sophie, tady měla od roku 1855 vyhlášený oděvní obchod. Jako první přicházela s módními novinkami, takže se u ní scházela liberecká honorace a bylo téměř nemyslitelné, aby měšťanská dcera neměla svatební šaty právě od ní. Podnikavá majitelka roku 1870 zřídila také První koncesionovaný liberecký pohřební ústav Concordia, fungující ještě za první republiky. Po její smrti převzal vedení firmy syn Gustav. Jelikož dům s jeho obchodem měl padnout za oběť rozšíření Železné ulice, koupil protějščí nárožní stavení č. p. 244, na jehož místě vybudoval po požáru roku 1891 dnešní novorenesanční obchodní dům. Od roku 1903 ho vedli jeho synové Gustav a Walter, kteří provedli rozsáhlou modernizaci. Dámská oděvní firma Seidel byla první v Liberci, která zavedla elektřinu nejen k osvětlení, ale také k pohonu veškerého strojového zařízení. V současné době zde sídlí Salon módy.

Další zajímavá budova hned přes ulici je budova, v níž nyní sídlí **Magistrát města Liberce**, ale nebylo tomu tak samozřejmě vždy.

V této novorenesanční budově postavené podle plánů Otto Miksche z roku 1844 sídlil v minulosti třeba Hotel Central, spořitelna, Okresní zastupitelství, kavárna, pivnice, restaurace, kanceláře, ordinace a také jedna z největších libereckých předválečných prodejen knih – Sollorsovo knihkupectví. Mezi roky 1954 až 2000 zde sídlila Státní vědecká knihovna, v letech 2005 až 2006 prošel objekt radikální rekonstrukcí pro potřeby magistrátu.

Seidlův dům (foto Radek Drbohlav)

Kavárna Pošta kolem roku 1920 (archiv J. Hůlka)

Když pošta voněla kávou

Ještě v polovině 19. století byly poštovní zásilky dopravovány do Liberce poštovními vozy taženými koňmi. Když byl poštovní úřad přeložen blíže k zámku na Zámecké náměstí, přijížděly poštovní vozy na prostranství před zámkem. Na čerstvé zprávy tu netrpělivě čekali hlavně obchodníci, podnikatelé i spekulanti. Aby se jim lépe čekalo, otevřel si v bývalé panské budově podnikavý pan Cloin restauraci a kavárnu. Pojmenoval ji případným názvem U pošty. Kromě toho, že tato kavárna umožňovala různé obchodní schůzky, poskytovala svým hostům bohatý výběr časopisů, podávala se zde výborná káva a prvotřídní jídla, pořádaly se zde koncerty a různé zábavy. Po výstavbě nové budovy pošty na rozšířeném Staroměstském náměstí v roce 1892 ztratila kavárna U pošty hlavní důvod své existence. Současně ovšem stavitelé Bürger a Keil otevřeli výstavní trojdům na rohu hlavního libereckého náměstí a pan Cloin si v něm otevřel „vídeňskou kavárnu“. Nazval ji – pravděpodobně ze sentimentu – **kavárna Pošta**. Sem se také ochotně přemístili jeho bývalí stálí hosté a stará kavárna U pošty brzy nato dožila.

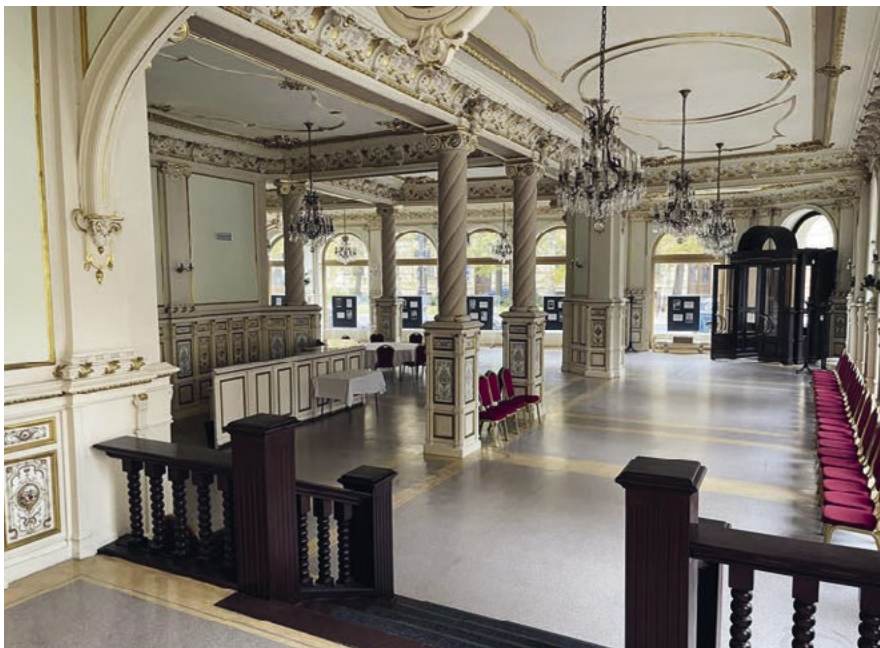
Postilion kolem roku 1920 (archiv Jaroslav Hůlka)

Interiér kavárny byl navržen v novorokokovém slohu podle vzoru podobných podniků ve velkých evropských městech. Točité sloupy, dřevěné obklady, zrcadla, štukatérská výzdoba a stylový nábytek, to vše vytvářelo spolu s dokonalou obsluhou příjemné, čisté prostředí lákající k posezení. Kavárna měla i teplovzdušné vytápění a dokonalé větrání.

Po rekonstrukci v osmdesátých letech minulého století dostal interiér kavárny Pošta opět původní lesk, který v průběhu dramatického dvacátého století poněkud upadl. Byla obnovena jak kavárna, tak dva salónky, na jejichž rekonstrukci se podílela řada výtvarníků sdružených v Díle Praha a Ústí nad Labem. Kavárna Pošta se stala opět znamenitou zvláštností Liberce a současně i jedním ze zajímavých svědků jeho historie. Celý objekt, v němž je kavárna umístěna, je chráněn jako součást cenného urbanistického souboru náměstí Dr. E. Beneše.

Z boku budovy pak byl vstup do vinárny s příznačným názvem Vinárna Postilion. Její interiér představoval unikátní ukázkou luxusního a vytříbeného „Raumkundu“. Tento umělecký přístup, charakteristický důrazem na harmonii celku, zahrnoval každý detail prostoru – od nábytku až po drobné prvky, jako byly kliky dveří.

Dnes je interiér vinárny považován za ztracený skvost. Jeho podoba a detaily zůstávají zahalené tajemstvím, které nám částečně odhalují pouze dobové fotografie.

Kavárna Pošta dnes

Divadlo s gryfy, kteří odletěli

Budova městského divadla, navržená vídeňskou architektonickou kanceláří Fellner a Helmer, byla jednou z prvních staveb, které přispěly k proměně centra města. Stavbu realizovala firma Sachers a Gärtner mezi lety 1881 a 1883. Budova ve stylu neorenesance se stala významným architektonickým prvkem města a inspirovala další stavby v jeho centru. Divadlo nese jméno **Františka Xavera Šaldy**, významného českého literárního kritika a dramatika, který měl k Liberci blízký vztah. Před divadlem můžeme pozorovat dva prázdné podstavce. Původně na nich stály figury bájných gryfů s okřídleným lvím tělem a orlí hlavou. Zmizely v roce 1945, kdy byly mylně chápány jako symbol germánství.

Divadlo F. X. Šaldy v 60. letech a v roce 2021

Ve slohu art deco

Na nároží dnešní ulice 5. května si všimněte moderní budovy z roku 1928. Jedná se o bývalý bytový a obchodní dům Theodora Fritze a Anselma Freiberga. Je vynikající ukázkou meziválečné činžovní zástavby. Sedmipodlažní (2 suterény, 5 nadzemních podlaží) dům se sedlovou střechou je vybudován na úzké trojúhelníkové parcele sousedící s radniční budovou. Dominantním prvkem domu je zaoblené nároží s figurami střelců v historickém oblečení, odkazující k původnímu pojmenování ulice Střelecká.

Hlavní pošta je stále na svém místě

Na nároží Benešova náměstí a Sokolské ulice stojí budova hlavní pošty. Tato budova byla postavena mezi lety 1889 a 1892, dodnes slouží svému původnímu účelu. Novorenesanční budovu navrhl architekt J. Setz. Soška postiliona s bičíkem a trubkou v nice na nároží připomíná čas, kdy se poštovní zásilky dopravovaly povozy.

Most nad Sokolskou ulicí

Od poloviny 90. let 19. století navazoval na severozápadní roh náměstí Dr. E. Beneše Divadelní most překlenutý přes nově zbudovanou Sokolskou ulici a umožňující komunikaci směrem k synagoze. V lednu 1974 se začalo s jeho demolicí a zároveň odstřelem skály v místě budoucího dopravního nájezdu. Nový železobetonový most zapojený do mimoúrovňové křižovatky byl otevřen v roce 1975.

Hostina obrů

Nyní se přesuneme na autobusovou zastávku — konkrétně na tu, která se nachází v ulici Sokolská. Tam nás čeká jedna zajímavost. Od roku 2005 se Liberec totiž pyšní unikátním uměleckým dílem. Jde o instalaci nazvanou Hostina obrů od renomovaného českého umělce Davida Černého, která tvoří právě onu autobusovou zastávku. Ústředním motivem je bronzový stůl ve stylu 19. století, doplněný pěti židlemi, simulující atmosféru slavnostní hostiny. Spolu s tím zde nacházíme další prvky jako velký bronzový odpadkový koš ve tvaru plechovky nebo táč s libereckými klobásami. Stůl zdobí poškozená židovská menóra na památku židovské historie Liberce. Jedním z nejnápadnějších prvků je stylizovaná hlava Konráda Henleina se zaříznutým nožem na podnose, na níž sedí bronzová moucha. Ta má na hlavě helmici německého wehrmachtu a místo křídel nosné plochy ze stíhačky. Masožravé rostliny zase evokují známou libereckou botanickou zahradu. A najdeme tu i pivní půllitr a láhev z frýdlantského pivovaru Albrecht.

Stavba smíření

Kolem zastávky Sokolská, u zdi, vystoupáme na most a jistě vás zaujme moderní budova knihovny. Ta stojí na místě synagogy vypálené nacisty v roce 1938. Poté zel pozemek dlouhé roky prázdnotou. V roce 1997 se tady uskutečnilo slavnostní symbolické položení základního kamene Stavby smíření. Stavbou, nad níž převzali v roce 1995 záštitu prezidenti České republiky a Spolkové republiky Německo, je nový objekt **Státní vědecké knihovny v Liberci**, v níž je zakomponována židovská modlitebna, a opodál pak stojí krásný památný strom – Židovská lípa.

Synagoga
(archiv J. Hůlka)

Stavba smíření – Státní vědecká knihovna

Filipovo město a Nerudovo náměstí

Filipovo město, jedna z historických čtvrtí Liberce, bylo založeno v roce 1784 hrabětem Kristiánem Filipem Clam-Gallasem. Tato čtvrť vznikla na dosud nezastavěných pozemcích v okolí dnešního Nerudova náměstí a měla mít pravidelné uspořádání kolem čtvercového Hrnčířského – dnes Nerudova – náměstí. Domy musely být jednotného vzhledu, přičemž ty u hlavních ulic měly být zděné. Dnes se z původní zástavby zachovalo jen málo. Na Nerudově náměstí a v okolí stojí budovy z pozdější doby, například ve Voroněžské ulici bývalý Stavoprojekt, nyní budova Technické univerzity v Liberci.

Kde tramvaje potkávají dinosaury

Šaldovo náměstí, jeden z klíčových dopravních uzlů v Liberci, prošlo během staletí významnými proměnami. Jeho historie sahá až do období, kdy původní horní liberecká osada měla jen několik cest směřujících k Jizerským horám. Jednou z nich byla tzv. Klossova cesta, která se postupně stala významnou spojnici mezi centrem města a okolními oblastmi. V 19. století začala modernizace této části města. Na místě dnešního Šaldova náměstí se tehdy nacházela jednoduchá odbočka na Jablonec. S rozvojem dopravy a urbanizace se prostor postupně měnil v důležitou křižovatku. Na přelomu 19. a 20. století se z původní křižovatky stalo rušné místo, kde se střetávalo sedm ulic a tramvajová trať. Dopravní problémy způsobené úzkými ulicemi vedly k postupným úpravám a rozšiřování prostoru. Odstranění starých domů umožnilo vznik náměstí v jeho současné podobě. Po druhé světové válce začalo Šaldovo náměstí získávat na významu jako hlavní dopravní uzel. Koleje pouliční dráhy procházely náměstím a spojovaly různé části města. Na místě původních domů byly postaveny moderní budovy, jako například Hotel Liberec. Dříve poklidná oblast se tak proměnila v jednu z nejrušnějších částí města. Šaldovo náměstí dnes představuje důležitý dopravní bod i historickou připomínku vývoje Liberce. Od roku 2009 je dominantou náměstí obchodní centrum Plaza, kde je pro návštěvníky Liberce velkým lákadlem Dinopark. A my na tomto místě vycházku ukončíme.

Šaldovo náměstí v 60. letech minulého století a dnes

02

Okolo Zlatého kříže

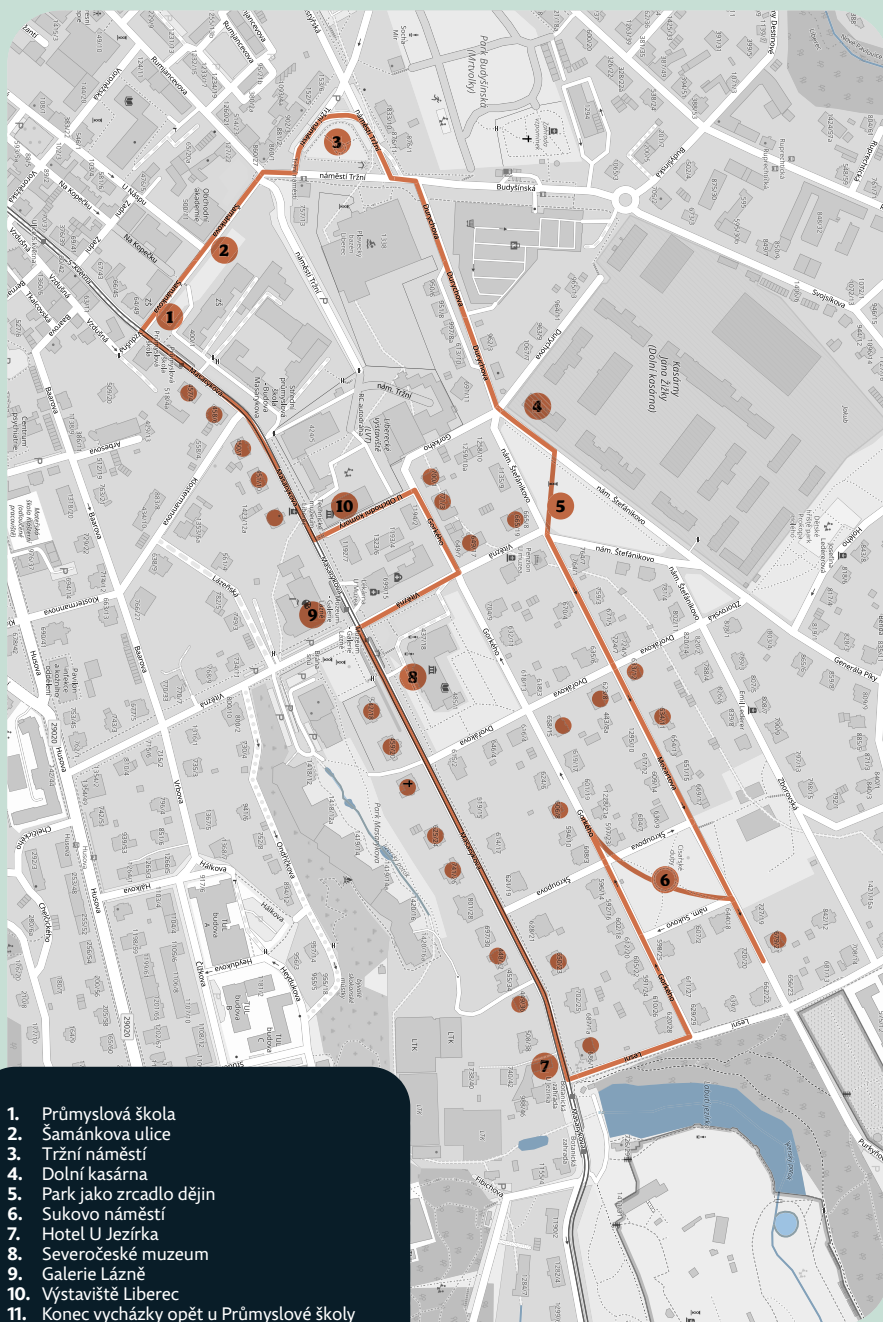
Kolem kasáren do vilové čtvrti a taky do galerie

Délka trasy: 5 km

Začátek trasy: zastávka Průmyslová škola (linka 2 a 3)

Konec: zastávka Průmyslová škola (linka 2 a 3)

Náročnost: nenáročná trasa vhodná i pro kočárek

1. Průmyslová škola
 2. Šamánkova ulice
 3. Tržní náměstí
 4. Dolní kasárna
 5. Park jako zrcadlo dějin
 6. Sukovo náměstí
 7. Hotel U Jezírka
 8. Severočeské muzeum
 9. Galerie Lázně
 10. Výstaviště Liberec
 11. Konec vycházky opět u Průmyslové školy
- Neočíslovaná kolečka značí architektonicky pozoruhodné vily

Rudolfova škola

Tři školy na Šamánkově ulici

Procházku začneme na Šamánkově ulici, která hostí hned tři školní budovy. Ta první, pojmenovaná na počest korunního prince Rudolfa, nápadně vystupuje z regulační čáry. Její poloha se stala terčem kritiky a Liberečané jí začali posměšně přezdívat „purkmistrův nos“. Novorenesanční stavbu navrhli a provedli stavitelé Franz Sachser a Heinrich Gärtner ve spolupráci s Adolfem Kaulfersem. Hned naproti přes ulici je dnes budova pro druhý stupeň základní školy. Tato rozložitá třípodlažní stavba byla postavena v roce 1873 jako městský chudobinec. V novorenesančním slohu ji postavil liberecký stavitel H. Streit. Budova byla v roce 1899 postoupena školním účelům a v průběhu času ji navštěvovali někteří slavní liberečtí rodáci jako třeba hudební skladatel **Karel Vacek** nebo král komiků **Vlasta Burian**. Před hlavním vstupem byla roku 1965 odhalena busta MUDr. Václava Šamánka staršího, který se významně zasloužil o vznik první veřejné české školy v Liberci. Třetí vzdělávací institucí je Obchodní akademie. Tento krásný novorenesanční dům projektovaný firmou Sachser a Gärtner je dnes významnou historickou památkou Liberce.

Před hlavním vstupem do základní školy stojí busta V. Šamánka st.

Pamětní deska na budově školy

Obchodní akademie v roce 2023 (foto Miroslav Gergelčík)

Tržní náměstí
v 60. letech v době
konání LVT
(archiv Josef Malec)

Tržní náměstí a Prátr
kolem roku 1925
(archiv Miroslav
Gergelčík)

Tržní náměstí v proměnách času

Tržní náměstí, dříve známé jako Lipské náměstí, své současné jméno získalo díky pravidelným trhům, které zde probíhaly až do poloviny třicátých let 20. století. V průběhu dvacátých let minulého století se náměstí stalo centrem Libereckých výstavních trhů, které přitahovaly tisíce návštěvníků. Jednou z atrakcí těchto trhů byl zábavní park Prátr, jenž vznikl jako doprovodný program výstav. Kolotoče, horské dráhy a další atrakce se nacházely v prostoru dnešního obchodního centra Albert v Budyšínské ulici. Historie tohoto místa je však mnohem starší. Původně zde býval rybník, který sloužil jako zásobárna vody pro nedalekou Schinderfabrik. Po přestavbě továrny byl rybník přeměněn na veřejné koupaliště, které bylo na konci 19. století zrušeno a následně zasypáno. Schinderfabrik byla po druhé světové válce přestavěna na bytové jednotky a v roce 1976 zbořena. Na jejím místě byl

v osmdesátých letech vybudován městský bazén, ten prošel v devadesátých letech modernizací a byl doplněn o tobogán, který se stal oblíbenou atrakcí. V současnosti (rok 2025) probíhá rozsáhlá rekonstrukce městského bazénu i celého Tržního náměstí. Plánovaná proměna zahrnuje vytvoření parku a odpočinkové zóny, které by měly sloužit obyvatelům i návštěvníkům města jako místo pro relaxaci a setkávání. Tato revitalizace je dalším krokem v dlouhé historii Tržního náměstí, které se neustále přizpůsobuje potřebám moderní doby.

Fotografie z roku 1895 zhruba z místa, kde dnes stojí Dolní kasárna. V místě rybníka je dnes hypermarket Albert (archiv Jaroslav Hůlka)

Kde cvičilo vojsko a kvetly keře

Nyní se vydáme Durychovou ulicí ke **kasárnám**. Aby si město udrželo svoje vytoužené vojsko, rozhodlo se vybrat na konci 19. století vhodné místo pro stavbu moderních kasárenských objektů. Zvoleny byly rozsáhlé plochy stávajícího vojenského cvičiště nazývaného Liberečany Exerzierplatz a rozprostírající se na vyvýšení-
nách nad Baierovým potokem. Jednotlivé stavby v novorománském stylu, s hlavní štábní budovou s dominantní hranatou věží, vybudovalo v letech 1891–1893 sdružení největších stavebních firem ve městě. Jednalo se o nejrozsáhlejší veřejný stavební projekt té doby: celý areál s celkem dvanácti velkými budovami zabíral místo

odpovídající tehdy velikostí celému středu Liberce. Jednotlivé kasárenské objekty a pavilony byly vyprojektovány přímo libereckým městským architektem Adolfem Kaulfersem přesně v souladu s požadavky c. a k. ministerstva války. Cvičiště bylo poté posunuto za kasárna, na volné plochy táhnoucí se směrem na Ruprechtice. Kousek za ním byla postavena ještě vojenská nemocnice, jejíž budovy začaly až dlouho po druhé světové válce sloužit základní škole v Lesní ulici. Před Dolními kasárnami je dnes krásný park, kde na začátku léta krásně kvetou pro Liberec typické rododendrony.

Dolní kasárna (foto Matyáš Gál)

Stalinův pomník v roce 1957 (archiv Jana Zahurancová)

Park jako zrcadlo dějinných zvratů

Sochy v parku se měnily podle historických etap. Na počátku padesátých let byl celý park přebudován, uprostřed se objevila socha J. V. Stalina od Josefa Malejovského, první svého druhu v tehdejším Československu (1951). Počátkem šedesátých let byla socha odstraněna a na soklu přistála kovová váza věčného ohně. Od roku 1965 pak byla plocha upravena jako památník druhého odboje, posléze i odboje prvního, byly nainstalovány pískovcové desky s tesanými reliéfy od sochaře Jiřího Seiferta (1966). Vzhledem k autorské účasti po roce 1968 nežádoucího sochaře Jiřího Seiferta byla část pomníku odstraněna a nahrazena roku 1974 sochou sovětského vojáka od Rudolfa Svobody, která byla v roce 1995 přemístěna na vojenský hřbitov v Ruprechticích.

V současnosti na tomto místě najdeme společné dílo bratrů Stolínových, které se ustálené představě o památníku vymyká. Památník je tvořen dvěma síťovanými stěnami z kovu a „ožívá“ teprve při vstupu návštěvníka do instalace. V tu chvíli se automaticky zapnou světla, proudění vzduchu a pohyblivé elektronické texty o datech a místech bojů, jejichž obětím je památník zasvěcen. Do prostoru památníku

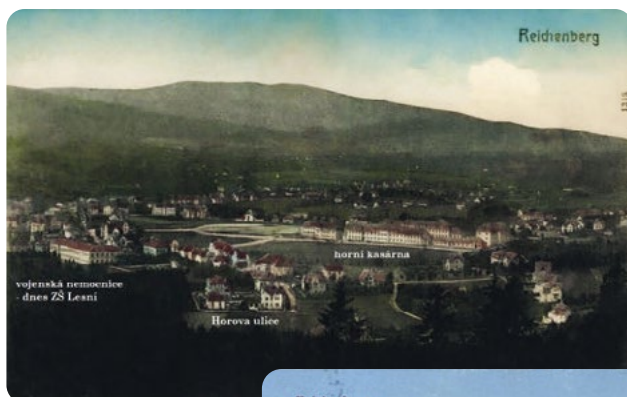
Socha neznámého vojína , foto z 80. let minulého století (archiv Jaroslav Hůlka)

byla uložena prst z devíti bojišť druhé světové války. Tento památník je poměrně kontroverzní a mezi místními vyvolává často velmi smíšené pocity, pro někoho je to dílo geniální, pro jiné nikoliv. Oba autoři ovšem za tuto realizaci získali v roce 2001 čestné uznání Grand Prix architektů v kategorii Výtvarné dílo v architektuře.

Pro vzrůstající počty vojska rakousko-uherské armády byla v letech 1911 až 1912 postavena dnešní „horní kasárna“ nazvaná Erzherzog Franz Ferdinand a Infanterie Kaserne. Objekty kasáren jsou ukázkou pozdně secesní architektury. Projektovali je Rudolf Šimon a Adolf Kaulfers, postavili liberečtí stavitelé Adolf Horn, Alfred Hübner, Ernest Schäfer a Anton Wolf. My nyní ovšem už opustíme svět militarismu a vydáme se blížkou lipovou alejí na procházku vilovou čtvrtí.

Památník od bratrů Stolínových

Horní kasárna
v roce 1909 (archiv
Jaroslav Hůlka)

Horní kasárna
v roce 1916 (archiv
Kamil Syrovátka)

Kouzlo libereckého Villenviertelu

Vilová čtvrť za libereckým muzeem, známá také jako Villenviertel, představuje významnou kapitolu urbanistického rozvoje města Liberec. Její vznik spadá do osmdesátých let 19. století, kdy se zde začaly stavět první rodinné domy a viladomy, inspirované vídeňskou Cottageviertel. Charakteristické byly vysoké štíty střech, fasády obložené cihličkami a dřevěné trámoví, často imitující hrázdní. Na rozdíl od jiných částí města nebyla výstavba vilové čtvrti iniciována městskými úřady, nýbrž vycházela z aktivit soukromých osob a spolků. Tento přístup umožnil rozmanitost architektonických stylů jednotlivých objektů, což však v počátcích vedlo k jisté kontroverzi. Na přelomu 19. a 20. století byla tato rozmanitost dokonce terčem posměšků a čtvrti se přezdívalo „cikánská“. Důležitou roli v utváření charakteru vilové čtvrti sehrál spolek Přátelé přírody (Naturfreunde), který se zasloužil o osázení ulic stromořadími. Roku

1895 bylo například vysázeno 175 javorů v dnešní Zborovské ulici, o rok později přibyl 83 lip v ulici Gorkého a následně byla zřízena lipová alej v Mozartově ulici. Tyto kroky výrazně přispěly k estetické hodnotě čtvrti a vytvořily příjemné prostředí pro obyvatele i návštěvníky. Než si prohlédneme některé z nejkrásnějších vil, zastavme se na malou chvilku na náměstí, kterému vévodí mohutné duby.

Stříbrná svatba a dva duby

Dubový vršek čili po válce zlidověle Dubák, oficiálně dnes **Sukovo náměstí**. Jméno tohoto místa je odvozeno od jednoho ze slavných počínů spolku Přátelé přírody – 24. dubna 1879 byly na této vyvýšenině, u příležitosti stříbrné svatby císařského páru, vysazeny dva duby, dar předsedy spolku Ludwiga Hlasiwetze. Stalo se tak za přítomnosti všech významných libereckých osobností včetně starosty Schirmera, který v ten den dal lokalitě oficiální název Císařský vršek. Když později musela být odstraněna všechna jména připomínající monarchii, bylo nové pojmenování odvozeno alespoň od památných stromů. Pro svoji zajímavou architekturu a sochařskou výzdobu je často fotografován dům na rohu Sukova náměstí č. p. 644, který pro Wilhelma Profelda navrhl roku 1897 známý liberecký architekt Ernst Schäfer (mimo jiné tvůrce staré chaty na Ještědu).

Vilová čtvrť v roce 2025 pohledem z věže Severočeského muzea

Liberecká vilová čtvrť je vskutku úžasná. Při každé procházce touto částí města můžeme obdivovat práci tehdejších architektů a štukatérů. Zastavme se proto alespoň u několika z nejhezčích domů.

Park na Sukově náměstí

- **Mozartova ulice č. p. 679**

Dům navržený roku 1898 pro obchodníka Heinricha Zemaneka architektem Antonem Worfem, později proslulým tvůrcem projektu Hotel Zlatý lev.

- **Mozartova ulice č. p. 634**

Tato vila byla postaven v roce 1896 a pro Josefa Olkruga ji navrhl architekt Anton Worf.

- **Dvořákova ulice č. p. 633**

Jedním z vůbec nejkrásnějších a nejcitlivěji v původním duchu zrestaurovaných objektů celé oblasti je menší dům s věžičkou č. p. 633 v Dvořákově ulici, jehož fasáda je zdobena malovanými dekory a slunečními hodinami. Ten navrhl Ernst Schäfer roku 1896 pro c. k. profesora Georga Feierfeila.

Mozartova ulice č. p. 679

Mozartova ulice č. p. 634

Dvořákova ulice č. p. 633

- **Mozartova ulice č. p. 623**

Tento dům pro Emila Bienerta připravila v roce 1898 kancelář Schär&Leupelt, jejíž stavby byly charakteristické umělým hrázděním a dřevěnými vyřezávanými balkónky a arkýři.

- **Dvořákova ulice č. p. 618**

Velká rodinná vila postavená roku 1895 firmou Gustav&Ferdinand Miksch pro ředitele libereckého magistrátu JUDr. Otto Ringhaana.

- **Gorkého ulice č. p. 606**

Architekt Ernst Schäfer se při budování nové čtvrti velice angažoval a navrhl zde řadu vil. Mezi nimi byla i tato krásná romantická budova pro Adolfa Suhrmana. V tomto domě později dlouhou dobu bydlel Paul Sollors, známý předválečný liberecký nakladatel a knihkupec.

Na tomto místě možná naši procházku na chvíli přerušíme. Na nároží totiž narazíme na vyhlášenou cukrárnu Sladká tečka, kde můžeme ochutnat výborný zákusek nebo skvělou zmrzlinu. Ale i samotný dům, kde cukárna sídlí, stojí za pozornost:

- **Lesní ulice č. p. 686**

Dům na křižovatce Masarykovy a Lesní ulice byl někdejší vilou Eduarda Reicha, navrženou roku 1887 s typickými dřevěnými prvky kanceláře Schär&Leupelt a dnes nebývale velkoryse opravenou.

Došli jsme na hlavní třídu této oblasti a tou je Masarykova třída. Název ulice, poplatný vždy své době, se průběžně měnil: původně to byla Belvedere Strasse, na počest císaře přejmenovaná v roce 1906 na Kaiser-Josef-Strasse, za první republiky Siebenhäuser Strasse, za druhé světové války Bayer Strasse, v letech 1945–1948 Šamánkova, v letech 1948–1989 Leninova, po roce 1989 Masarykova. Naše procházka po krásných libereckých vilách teď bude pokračovat po ní.

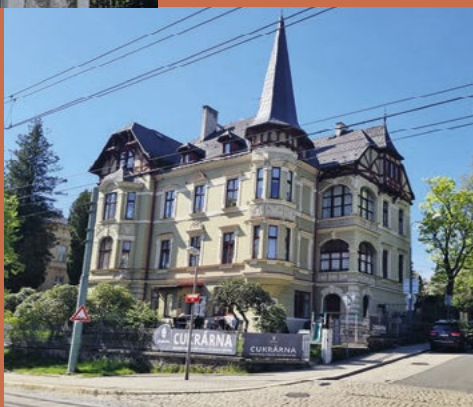
Mozartova ulice č. p. 623

Dvořákova ulice č. p. 618

Gorkého ulice č. p. 606

Lesní ulice č. p. 686

- **Masarykova třída č. p. 438**

Hostinec tady provozoval už na počátku 20. století Johann Wolmann. Podnik Liberecká bouda (Reichenberger Hütte) pak za první republiky převzali manželé Ludwig a Ludmilla Schneiderovi, kteří jej nechali přestavět podle projektu akademického architekta Rolfa Blummricha na moderní Hotel&Kaffeehaus Schneider, jehož podoba se dochovala dodnes. V padesátých letech byl podnik uzavřen a využit jako komunistické školicí středisko, později se ovšem dočkal velké renesance a dodnes je provozován jako známý hotel U Jezírka.

- **Masarykova třída č. p. 449**

Byť to kvůli pozdějším přestavbám není dnes již dobře patrné, patří tento dům k nejstarším objektům. Vznikl již roku 1879 podle projektu Otto Miksche a později patřil rodině židovského obchodníka s lihovinami Alfreda Deutsche.

- **Masarykova třída č. p. 650**

Dům vybudoval roku 1898 stavitel Adolf Horn a stejně jako u řady jiných jeho projektů v této oblasti šlo o stavbu určenou na prodej. Secesní dům s několika luxusními byty nakonec získává hostinská s roztomilým jménem Auguste Pischinger.

- **Masarykova třída č. p. 448**

Tento dům navrhl Otto Miksch roku 1880 pro Julii Neumannovou.

- **Masarykova třída č. p. 628**

Dům stojí na křižovatce s dnešní Kroupovou ulicí, původně pojmenovanou po německém vědci Humboldt Strasse. Roku 1896 jej pro libereckého obchodníka Otto Priebische navrhl stavitel Alfred Hübner. Později vilu získal továrník Robert Richter, jehož potomci ji roku 1939 prodali liberecké filiálce Deutsche Bank.

- **Masarykova třída č. p. 741**

Dům č. p. 741 se řadí k těm, které v secesním stylu opět „na kšeft“ roku 1903 vybudoval stavitel Adolf Horn. V roce 1915 budovu firma Adolfa Bürgerera přestavěla a rozšířila pro Wilhelma Riedela, velkopřemyslníka vlastního sklárny v Dolním Polubném.

- **Masarykova třída č. p. 625**

Tento dům je bytostně spojen s libereckým výstavnictvím – až do roku 2010 právě zde sídlilo vedení Libereckých výstavních trhů. Dům ale vznikl již roku 1896 pro Heinricha Pradeho a stavěla jej známá liberecká stavební firma Gustav Sachers Söhne.

Masarykova třída č. p. 438

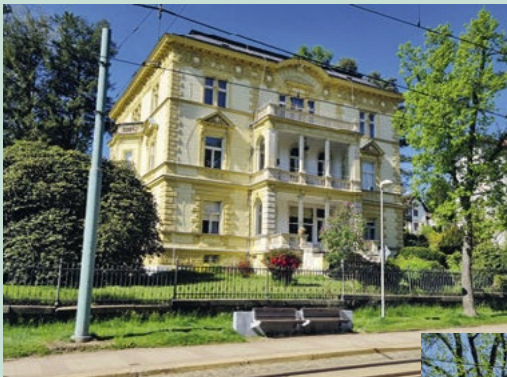
Masarykova třída č. p. 449

Masarykova třída č. p. 650

Masarykova třída č. p. 448

Masarykova třída č. p. 628

Masarykova třída č. p. 741

Masarykova třída č. p. 625

Masarykova třída č. p. 454

• Masarykova třída č. p. 454

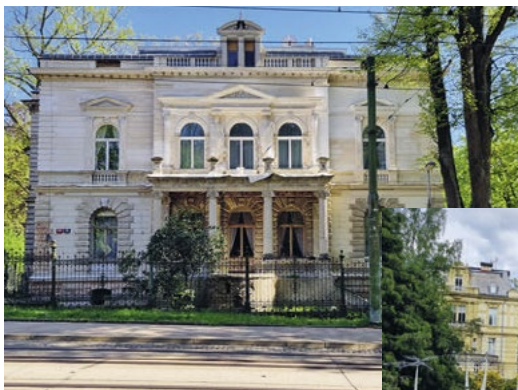
Dům byl postaven pro Ferdinanda Hausera stavitelem Adolfem Bürgerem. Od roku 1940 jej využívá Českobratrská církev evangelická. Zajímavostí této vily je, že zde v roce 1910 žila paní Marie Cettineo, italská manželka rakousko-uherského majora, se synem Erwinem. Erwin Cettineo, v Liberci po válce zůstal a zemřel zde až v roce 1985. Již od dětství obdivoval tramvaje, které mu jezdily přímo pod okny; později je začal fotografovat a stavěl i jejich překrásné modely. Znalost díla Erwina Cettinea je tak dodnes takřka povinnou vstupenkou pro činnost v řadách tramvajových nadšenců, aktivních dnes v libereckém Boveraclubu. Ten je iniciátorem myšlenky Muzea tramvají, vznikajícího na nedalekém výstavišti.

Erwin Cettineo (*15. 11. 1903)

Už jako kluk se zamiloval do tramvají, které na Masarykově třídě projížděly pod okny jejich bytu. Brzy začal tramvaje fotografovat a také stavět jejich modely. Mladý Cettineo sice vystudoval libereckou obchodní akademii a po většinu života se živil jako účetní v libereckých firmách, ale jeho celoživotní vášní byla stavba modelů tramvají, jichž se doposud zachovalo na třicet. Stavební materiál získával zdarma — z krabic od doutníků. Jsou to opravdu úžasné miniatury vozů, v nichž cestovaly dámy ještě v dlouhých sukních a pánové v žaketech. Erwin Cettineo jezdil za svými kolejovými miláčky i do Ústí nad Labem, Teplic, Mostu, Olomouce, Ostravy a Brna. Shromáždil obrovský archiv fotografií, které zpracovával v družstvu Fotografia, kde později pracoval jako laborant. Díky jeho archivu vlastní dnes Severočeské muzeum v Liberci neskutečnou sbírku negativů, na kterých je zachycena proměna města mezi lety 1920 až 1985. Bohužel fotografie i negativy z válečných let mu byly zlikvidovány. Tento nadšenec s italskou krví zemřel v Liberci 17. 11. 1985.

Erwin Cettineo ve finských domcích
v Dolním Hanychově (archiv Boveraclub)

Masarykova třída č. p. 459

Masarykova třída č. p. 542 a bývalý pavilon Bytenu

• Masarykova třída č. p. 459

Vedlejší, nyní konečně restaurovaný dům pochází z roku 1882, kdy vilu navrhl významný architekt Edmund Trossin pro paní ředitelovou Eleonoru Priebisch. Pod vilou vznikl o rok později i veliký rybníček s umělým ostrůvkem. V roce 1915 dům získává továrník Richard Neumann, společník velké textilní společnosti S. S. Neumann. Neumannovi byli židovského původu, a proto vdova po Richardovi – Paula – po záboru pohraničí Německem prchá do Prahy. Paule patřil i dům následující, který nacistům docela zamotal hlavu.

• Masarykova třída č. p. 542

Paula totiž podnikla pozoruhodný pokus a dům na dálku darovala roku 1941 svým nežidovským příbuzným v Německu a Švýcarsku – Vetterům a Straussům. Pro nacistické úřady to představovalo pěknou lapálii, protože vedle švýcarských občanů Vetterových, jejichž práva muselo Německo ctít, zde byl ještě další háček – nezletilí obdarovaní Straussovi byli příbuzní skladatele Richarda Strausse. Ten za své příbuzné orodoval, a do Liberce dokonce mířily dopisy prominentních nacistů včetně vídeňského místodržícího Baldura von Schiracha. Advokáti popsali stohy papírů a nakonec skončila válka a dům byl, stejně jako všechny ostatní vily, zkonfiskován, aniž se patrně někdo o původní vlastníky zajímal.

Nesmírně citlivě zrestaurovaná vila slouží stále jako úřední budova. Parková zahrada okolo ní však vzala jednou provždy za své. Na místě jednoho z domů v bývalé zahradě vznikl v roce 1965 podle projektu architekta Miroslava Masáka jeden z nejhezčích objektů moderní architektury v Liberci – pavilon Bytexu sloužící expozicím a prodeji koberců zejména v časech Libereckých výstavních trhů. Na upraveném trávníku před ním byla v rámci výstavy Socha a město 1969 umístěna dvě skvělá díla sochařů Jiřího Nováka a Evy Kmentové – Motýlí křídla a Brána snů.

Severočeské muzeum (foto Matyáš Gál)

Zlatý kříž pod stínem věží a soch

Křižovatka v Liberci, známá jako „Zlatý kříž“, je jedním z významných míst města. V její blízkosti stojí tři významné budovy, mezi nimiž dominuje **Severočeské muzeum**. Architektonická soutěž na budovu muzea přilákala 29 účastníků, vítězem se stal Friedrich Ohmann. Muzeum, dokončené v roce 1898, je architektonicky unikátní kombinací renesance, gotiky a secesních prvků. Budova byla slavnostně

Bývalá Obchodní a živnostenská komora v roce 1929 (archiv Miroslav Gergelčík), dnes je zde poliklinika

otevřena při příležitosti 50. výročí vlády císaře Františka Josefa I. Dnes je muzeum nejen významnou kulturní institucí, ale také architektonickým symbolem města. Vedle muzea se nachází busta T. G. Masaryka, odhalená v roce 2008 na počest 90. výročí vzniku Československa. Za pozornost pak také určitě stojí impozantní budova bývalé Obchodní a živnostenské komory – dnes tady sídlí poliklinika. Je to jeden z nejvýznamnějších příkladů nacionálně zabarvené historizující architektury v České republice, který kombinuje německou novorenesanci s prvky nastupující secese.

Od parních lázní k moderní galerii

Třetí veřejnou budovou na Zlatém kříži jsou bývalé městské lázně, dnes sídlo **Oblastní galerie**, jejíž návštěvu vřele doporučujeme. Objekt Kaiser Franz Josef Bad čili Lázně císaře Františka Josefa I. vznikl díky iniciativě liberecké spořitelny u příležitosti 50. výročí vlády císaře.

Budova městských lázní byla postavena mezi lety 1900 až 1902 podle návrhu vídeňského architekta P. P. Branga. Účel lázní byl nejen hygienický, ale i společenský. Nabízely bazén o rozměrech 20 × 10 metrů, vanové lázně, římsko-irské parní lázně, sprchy, uhličité koupele a další služby. K významným inovacím patřilo kolem roku 1940 zřízení první finské sauny v bývalém pohraničí.

Fasáda budovy byla zdobena sochami a reliéfy, včetně nápisu „Kaiser Franz Joseph Bad“, který připomínal návštěvu císaře Františka Josefa I. v roce 1906. Tento nápis byl po roce 1919 odstraněn, avšak při restaurování fasády v roce 2000 byl znovu objeven a obnoven. Lázně byly provozovány až do roku 1984, kdy je nahradil nový plavecký bazén na Tržním náměstí. Po restitucích a privatizacích se budova dostala do konkurzu, odkud ji v roce 2005 odkoupilo město Liberec.

V roce 2010 bylo rozhodnuto o přeměně lázní na sídlo Oblastní galerie Liberec. Po náročné rekonstrukci, která vtipně pracovala s původním využitím objektu, byla galerie otevřena veřejnosti 28. února 2014.

Galerie Lázně (foto Matyáš Gál)

Vilovou čtvrtí podruhé

- **Vítězná ulice č. p. 649**

V tomto domě se nacházel poštovní úřad pro vilovou čtvrť a kdysi zde býval i Restaurant Franze Hübnera. Říkalo se mu – německy dvojsmyslně – Garnisonskirche (Kasárenský kostel): za Rakouska i první republiky byl totiž oblíbeným lokálem libereckých důstojníků. Poblíž stával pomník německého básníka Theodora Körnera. Tento mladý literát byl dáván za příklad mladým Němcům pro své vlastenecké cítění, ale i pro svou tragickou smrt v mladém věku. Pomník se stal po druhé světové válce jedním ze symbolů staré doby. Proto byl, stejně jako i jiná jemu podobná díla, odstraněn.

- **Vítězná ulice č. p. 665**

Dům byl jedním z úplně prvních domů tohoto typu v Liberci. Pro Heinricha E. Arnolta jeho stavbu roku 1887 připravil stavitel Josef Pilz. V přízemí se nacházel nejdříve jeden, po roce 1935 dokonce dva obchody. V jednom z nich prodával lahůdky jistý Gottlieb Hawelka, který se roku 1939 náhle stal jeho správcem. Předchozími majitelkami byly totiž Židovky Hermine Spitz a Mizzi Frank. Jim zkonfiskovaný dům nakonec roku 1940 koupila jistá Marta Scholze, která ve Vratislavicích vyráběla polévkové kostky.

- **Gorkého ulice č. p. 771 a 772**

Tvůrcem tohoto secesního dvojdomu č. p. 771 a 772 byl roku 1905 také stavitel Pilz.

- **Gorkého ulice č. p. 700**

Romantický dům navrhl roku 1899 stavitel Eduard Beckert pro Ernsta Ullricha. Stavba upoutá pozornost dekorací své fasády: tu tvoří především netradičně pojaté šklebící se velké slunce, jakýsi symbol optimismu a věčné energie, s níž byla na přelomu 19. a 20. století vybudována celá tato výjimečná liberecká čtvrť.

Pohled z věže Severočeského muzea

Restaurant Franze Hübnera
a pomník Theodora Körnera
v roce 1920 (archiv Miroslav Gergelčík)
a dnes

Vítězná ulice č. p. 665

Gorkého ulice č. p. 771

Gorkého ulice č. p. 700

LVT v roce 1974 (archiv Lenka Poustecká)
LVT v roce 1992 (archiv J. Peterka)

Příběh libereckého výstaviště

Liberec se může pochlubit dlouhou a významnou historií výstavnictví, které hrálo klíčovou roli v propagaci místního průmyslu, zejména textilního, který byl dlouhodobě pilířem ekonomiky města.

První veletrh v Liberci se konal v srpnu 1852. Významným milníkem v historii libereckého výstavnictví byla Německo-česká výstava (Deutschböhmsche Ausstellung) z roku 1906, která probíhala na rozsáhlých plochách nad Harcovským potokem. Tato událost, navštívená samotným císařem Františkem Josefem I., měla za cíl demonstrovat úspěchy německého průmyslu v českých zemích. Po vzniku Československa v roce 1918 čelili liberečtí podnikatelé výzvám spojeným s novými hranicemi státu, které komplikovaly odbyt jejich výrobků. V roce 1919 proto vznikla společnost Reichenberger Messe (Liberecké veletrhy), jejímž úkolem bylo propagovat místní produkty a zajistit jejich prodej. Prvním předsedou společnosti byl významný průmyslník Theodor Liebieg.

První ročník veletrhů spotřebního zboží se uskutečnil v srpnu 1920. Tato výstava,

kteřá byla první svého druhu v Československu, zaznamenala velký úspěch. Ten vedl k rozhodnutí vybudovat moderní areál pro veletrhy. Již v roce 1921 byly postaveny první tři dřevěné haly, které postupně doplnily další objekty. V meziválečném období se Liberecké veletrhy těšily rostoucímu zájmu. Počet návštěvníků dosáhl svého vrcholu v roce 1928, kdy výstaviště navštívilo 60 tisíc lidí.

Po druhé světové válce bylo liberecké výstaviště rychle obnoveno. Již v srpnu 1946 se konala výstava nazvaná Budujeme osvobozené kraje, která měla spíše propagandistický než obchodní charakter. Výstava, nad níž převzal záštitu prezident Edvard Beneš, měla za cíl demonstrovat obnovu pohraničí a prezentovat úspěchy nového režimu.

V šedesátých letech 20. století se Liberecké výstavní trhy (LVT) specializovaly na textil a módu. Tyto veletrhy představovaly to nejlepší z tehdejšího československého průmyslu, i když mnohé z představených výrobků se nikdy nedostaly do sériové výroby. V roce 1960 byl postaven nový prosklený pavilon B, o rok později pavilon E. O tři roky později byl přesunut hlavní vstup do dolíku u Tržního náměstí, kde dnes stojí plavecký bazén. V této době dosáhly LVT svého vrcholu s návštěvností až 600 tisíc lidí ročně.

Masarykova třída,
(tehdy Leninova) v roce 1966
(archiv Boveraclub)
a v současnosti

Po roce 1990 došlo k zásadním změnám ve fungování libereckého výstaviště. Starý koncept veletrhů zaměřených na propagaci zboží byl opuštěn a návštěvnost začala postupně klesat. Některé objekty byly opuštěny nebo zbourány. Z původního předválečného areálu zůstal pouze chátrající pavilon A.

Tomáš Krebs a Gisbert Jäkl z Boveraclubu při rekonstrukci historické tramvaje 6MT č. 117

Liberecké výstavnictví má za sebou bohatou historii plnou vzestupů a pádů. I když jeho význam postupně upadal, nelze popřít jeho klíčovou roli v propagaci místního průmyslu a rozvoji města jako významného centra obchodu a kultury. Dnes je připomínkou této tradice pouze několik zachovalých objektů a vzpomínky těch, kteří zažili slavné roky libereckých veletrhů.

V současnosti je v areálu výstaviště umístěno Technické muzeum a zadní část prostor je věnována Boveraclubu a expozici historických tramvají. V územním plánu je již zaneseno kompletní zbourání výstaviště. V přední části u Masarykovy ulice by mělo být obnoveno moderní Technické muzeum s expozicí historických tramvají a též pavilon Expo. Kdy k tomu dojde, je zatím ve hvězdách.

Vilovou čtvrtí potřetí

- **Masarykova třída č. p. 522**

Tahle vila je spojená s libereckou likérnickou rodinou Soyků. Objekt byl postaven stavitelem Alfredem Hübnerem na přelomu osmdesátých a devadesátých let 19. století. Soykovi byli, podobně jako snad každý druhý obyvatel honosných budov v této lokalitě, židovského původu. Vila byla proto Hermině Soykové po záboru pohraničí Německem zkonfiskována a získal ji Landesfremdenverkehrsverband Sudetenland čili Zemský svaz cizineckého ruchu Sudety pro své kanceláře. Různé kanceláře tady – společně s vyhlášenou pizzerií – sídlí i dnes.

- **Masarykova třída č. p. 451**

Další z objektů vyprojektovaných v této lokalitě téměř monopolním libereckým stavitelem Adolfem Bürgerem v tehdy typickém historizujícím stylu.

- **Masarykova třída č. p. 450**

Vilu z roku 1880 si nechal od stavitele Adolfa Bürgera po skončení první světové války přestavět továrník Josef J. Salomon von Hohenweb, jeden z bohatých textilních fabrikantů. Do zahrady k němu přidává nejen tehdy již nutnou garáž pro automobil, ale taktéž roztomilý zahradní pavilonek (dnes bohužel dochovaný ve značně zbědovaném stavu) v duchu pozdní secese.

Masarykova třída č. p. 522

Masarykova třída č. p. 451

- **Masarykova třída č. p. 458**

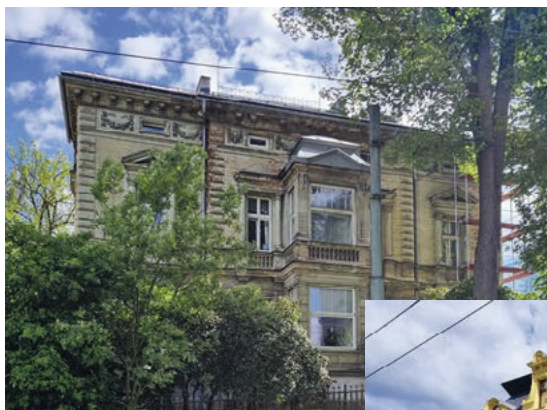
Vilu vybudoval stavitel Josef Schröter a zdá se, že to byl, moderní terminologií řečeno, jakýsi developerský projekt určený k následnému prodeji.

- **Masarykova třída č. p. 457**

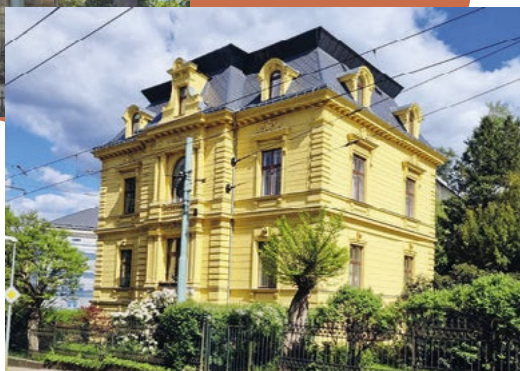
Dům projektoval Adolf Bürger pro obchodníka Franze Reinelta z Kryštofova Údolí. V devadesátých letech 19. století pak k vile postavené v historizujícím stylu přibyla mohutná přístavba ve dvoře, o sto let později proslulá ateliérem známého libereckého fotografa Milana Drahoňovského.

- **Masarykova třída č. p. 439**

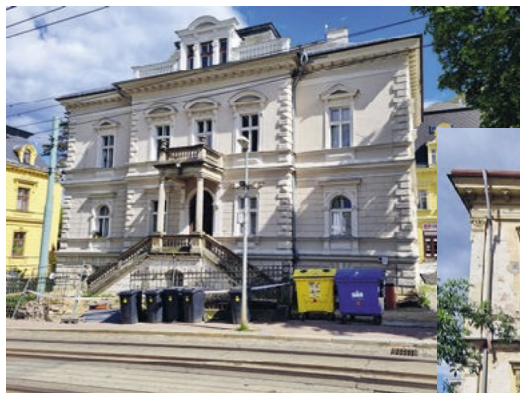
Dům patří k úplně nejstarším vilovým objektům ve městě Liberci. V roce 1877 byl v italském stylu vyprojektován architektem P. Wagnerem pro lékárníka Josefa Ehrlicha, rytíře von Treuenstätt, který v té době provozoval lékárnu U zlatého lva v podloubí dnešního Benešova náměstí. Vila Ehrlich se pyšní řadou prvků evokujících náladu římských staveb, včetně sošek žen v typickém antickém oblečení.

Masarykova třída č. p. 450

Masarykova třída č. p. 458 kolem roku 1895
(archiv Severočeské muzeum)

Masarykova třída č. p. 457

Masarykova třída č. p. 439

Budova střední průmyslové školy

Škola byla založena již roku 1876 a dnes je tak po té v Brně druhou nejstarší průmyslovou školou na území Česka. Prošlo jí mnoho úspěšných studentů, studoval tady například i známý konstruktér Ferdinand Porsche. A tady se s krásnou libereckou vilovou čtvrtí rozloučíme.

03

Lidové sady a okolí

Od botanické k zoologické zahradě a mezitím romantika u Jezírka

Délky trasy: 5 km

Začátek trasy: zastávka Botanická zahrada (linka 2 a 3)

Konec: zastávka Botanická zahrada (linka 2 a 3)

Náročnost: trasa je o něco náročnější, i po lesních cestách, ale dobře udržovaných.

1. Botanická zahrada
2. Rybářská bašta
3. Původní brána do zoo
4. Bývalá hospoda „U Vopic“
5. Lesní koupaliště
6. Přírodní amfiteátr
7. Dětský koutek a vláček
8. Rudolfův pramen
9. Liberecká výšina
10. Kovadlina
11. Liebiegova lesní vila
12. Wolkerák
13. Budova Lidových sadů
14. Sedmidomky
15. Breyovo sanatorium
16. Bývalé varieté Karla Meiningera
17. Městský park – Lidové sady
18. Zoo
19. Čapí hnízdo

Kde kvetou kontinenty

Od tramvajové zastávky se nejdříve vypravíme Lesní ulicí k 300 metrů vzdálené botanické zahradě. Liberecká botanická zahrada je nejstarší botanickou zahradou v České republice. Původně se nacházela v místě nynějšího Severočeského muzea. V roce 1895 bylo ovšem rozhodnuto o výstavbě budovy muzea a zahrada musela hledat nové prostory. A tak poté, kdy město zaplatilo zřizovateli zahrady – Spolku přátel přírody v Liberci (Verein der Naturfreunde) – 2000 zlatých a muzeum 7000 zlatých, zakoupil spolek pozemek v dnešní Purkyňově ulici, kde je zahrada dodnes. Její současná podoba pochází z let 1996–1997, kdy byly postaveny dnešní skleníky. Botanická zahrada stojí za návštěvu po celý rok, vždy něco zajímavého kvete jak ve venkovních prostorech, tak i ve sklenících, které jsou rozděleny podle kontinentů a podnebných pásem, takže se můžete v jednu chvíli seznámit s australskou květenou i třeba s deštnými pralesy. Návštěvníky potěší také akvária se sladkovodními i korálovými živočichy. Až si prohlédnete botanickou zahradu, vydáme se po trase zpět k tramvajové zastávce, kde je hned několik zajímavostí. První z nich je stánek, kde vám přes léto nabídnou například výbornou zmrzlinu, jeho původní účel byl ale zcela jiný.

Hrázděná občerstvovací boudička je vůbec první tramvajová čekárna z dob, kdy zde byla konečná. (foto Erwin Cettineo)

Romantika u vody

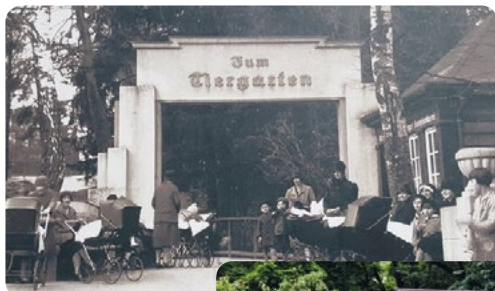
Německý název Jezírka (Gondelteich – Gondolový rybník) vypovídá o původním účelu ve své době největší vodní plochy v Liberci – veslování na lodičkách. Nádrž vybudoval v letech 1889–1891 Spolek přátel přírody. Pod hrází bylo zřízeno promenádní molo a počátkem století vybudovalo město romanticky pojatý hrázděný altán, kde se půjčovaly loďky. Mezi libereckými občany se ovšem toto místo těšilo velké oblibě i v zimě, kdy se zde bruslilo. Dlouhou dobu neudržovanou stavbu převzal podnik Restaurace a jídelny a po důkladné rekonstrukci zde v roce 1974 otevřel restauraci Rybářská bašta. Dnes si tedy v původní půjčovně lodiček sice loďku již nepůjčíte, ale dobře se zde naobědváte.

Gondelteich a půjčovna lodiček – dnes restaurace Rybářská bašta – pohlednice z roku 1910 (archiv Miroslav Gergelčík)

Brána do zoo

14. května 1926 zaslal správce zoo Erich Sluwa městské radě žádost o povolení vybudovat vstupní bránu u Gondolového rybníka, který by zároveň sloužil jako upoutávka na zoologickou zahradu. Brána zvoucí k návštěvě liberecké zoologické zahrady s nápisem „Zum Tiergarten“ („Do zoo“) byla o 6 dní později schválena. Brána odráží prvky tehdy módního stylu art deco. Po válce byl německý nápis odstraněn, ale i přesto byl dlouho viditelný. Dnes již je opět obnoven.

Vchod do zoo ve 30. letech minulého století
(archiv Jiří Bláha) a dnes

Podél vody do vzpomínek

Od Rybářské bašty se vydáme podél Jezírka romantickou procházkou uličkou U Zoologické zahrady. Promenádní cesty podél Jizerského, původně Baierova, potoka patří k historickým zajímavostem Liberce. Vybudoval je koncem 19. století Spolek přátel přírody a dnes představují významnou část kulturního dědictví. Cesta na levém břehu se nyní nachází v areálu zoologické zahrady, zatímco pravobřežní trasa vedoucí nad Jezírkem je stále zachována a hojně využívána.

Ludvíkův pramen v roce 1909
(archiv Miroslav Gergelčík)
a dnes

Mineme místo, kde vyvěral oblíbený Ludvíkův pramen, pojmenovaný na počest lékárníka Ludvíka Hlasiwetze, kdysi významného člena Spolku. Dnes již pramen vyschl a chátrá. Nyní tady lze jen příjemně posedět a poslouchat nejrůznější zvuky ze zoologické zahrady.

Promenádní cesta ústila u restaurace Heimatsthal, později po válce přejmenované na Nový domov. Byla i po válce velice oblíbená, spíše tedy známá pod jménem U Vopic: přes silnici byla totiž klec s paviány pláštíkovými. Restaurace je ovšem již řadu let zrušená, její původní budovu vidíme vlevo a nyní slouží potřebám zoologické zahrady. Naše další kroky povedou do zeleného ticha Městského lesíka.

Restaurace Nový domov – známá
jako U Vopic – byla oblíbená
hospůdka.

Kde se tančilo, střílelo a koupalo

Městský lesík před válkou v roce 1908 (archiv Severočeské muzeum)

Členitý komplex staveb v oblasti **Městského lesíka** v Liberci byl vybudován roku 1873 Josefem Plischkem. Zahrnoval restauraci, lesní divadlo, kuželnu, tenisové kurty a lázně. Není divu, že se stal oblíbeným výletním místem. Roku 1890 zde byla uspořádána první dělnická slavnost na počest Svátku práce s účastí přibližně šestnácti tisíc osob. Během druhé světové války objekty zpusťly nato-

lik, že byly roku 1947 zbourány. Na místě bývalého tanečního parketu byla v roce 1973 postavena klubovna LOM, která dnes slouží jednomu libereckému skautskému středisku. Celý prostor využívají liberečtí lukostřelci.

Nyní budeme pokračovat dále k **Lesnímu koupališti**. Podél cesty je několik míst s ohništi, která jsou v letních měsících hojně využívána. Areál Lesního koupaliště se nachází opravdu uprostřed lesa – v Lidových sadech. Bylo vystavěno za první republiky v roce 1935. Hlavní zdrojnicí vody je Jizerský potok, který zaručuje i v těch největších vedrech příjemné osvěžení. A otužilci se sem chodí koupat i v zimě.

Lesní koupaliště (foto Matyáš Gál)

Skupina Citron v libereckém amfiteátru v roce 1988 (foto Petr Šimr)

Divadlo pod širým nebem, které pohlcuje les

Od koupaliště se vrátíme stejnou cestou až na křižovatku k bývalé restauraci Nový domov a budeme pokračovat doleva směrem Lidové sady. Hned před tramvajovou smyčkou je odbočka k chátrajícímu **amfiteátru**, kde kdysi navštěvovaly koncerty desetitisíce osob.

Protože Lidové sady už nestačily pojmout tisíce návštěvníků tradičních Dnů radosti osvobozeného pohraničí, bylo rozhodnuto vybudovat zde nový amfiteátr. Stavba byla zahájena v březnu 1953 slavnostním nástupem brigádníků před radnicí, odkud se odebrali na staveniště a začali s mycením porostů. Akce byla pojata velkoryse a na jejím uskutečnění pracovaly stovky dobrovolníků hlavně z řad mládeže. Agitační dvojice chodily po domácnostech a získávaly brigádnické závazky. Brigádníci, kteří odpracovali více než 30 hodin, dostali stříbrné budovatelské odznaky, a ti, kteří odpracovali více než 100 hodin, odznaky zlaté. Učitelé a žáci Hudební školy se zavázali složit budovatelské písně s tematikou výstavby města. Zprovoznění areálu urychlilo rozhodnutí otevřít amfiteátr vystoupením Alexandrovova souboru, který právě hostoval v ČSR. Proto posledních deset dnů pracovalo na stavbě někdy více než pět tisíc brigádníků i v nočních směnách. Zahajovací koncert

23. června 1951 zhlédlo přes 40 000 diváků. Na dokončovací práce, hlavně úpravu okolí pro zářijové slavnosti Dnů radosti osvobozeného pohraničí, už lidé chyběli, a tak musely být úkoly svěřeny různým organizacím. Mnoho z velkorysých plánů zůstalo jen na papíře (padáková věž atd.), ale i tak získalo město dobrý základ pro slušně vybavený Park kultury a oddechu. V 80. letech minulého století prošel areál rekonstrukcí, jeho kapacita se snížila na 15 000 míst. Dnes už od posledního představení uplynulo více než 30 let a zbytky areálu pohlcuje čas a příroda. Nevyužívané zalesněné údolí v okolí bývalého přírodního amfiteátru se v nadcházejících letech promění v takzvané Údolí ohrožené divočiny, které bude součástí liberecké zoologické zahrady.

V dětském koutku býval atrakcí Mig 15, foto kolem roku 1975

Dětský koutek a vláček

Nyní se vrátíme zpět k tramvajové smyčce. Hned za ní je dětský koutek s oblíbeným vláčkem. Koutek byl vybudován v roce 1956, vláček vyrobili v Liberci v roce 1971 v dílně T. J. Tatra Smíchov. Vláček, kterému neřekne nikdo jinak než „Mašinka“, prošel v roce 2017 kompletní rekonstrukcí. Za dobu své existence svezl téměř milion dětí.

Habelova vila kolem roku 1910
a v roce 2025

Vila Gustava Habela

Hned vedle dětského koutku stojí další zajímavá budova. Svěže působící secesní budovu ozdravovny **Všeobecné nemocenské pojišťovny** postavil v roce 1904 Gustav Habel podle projektu libereckého architekta Adolfa Hübnera. V přízemí se nacházely místnosti správy a služeb, v patrech 16 pokojů. Za první světové války sloužila budova k ubytování zajatých ruských důstojníků a ve třicátých letech se stala součástí léčebného komplexu. Po osvobození byla upravena pro základní školu, přičemž byly necitlivě narušeny dřevěné balkony. Od roku 1959 sloužila učňovskému školství. V roce 2020 zde krátce sídlila kavárna Café Kristian. Nyní tu má své sídlo několik různých firem, kavárnu zde již bohužel nenajdeme.

Rudolfův pramen

Podél Habelova domu se nyní vydáme lesní cestou na Libereckou výšinu. Hned za dalším rozcestím je odbočka k nedalekému Rudolfovu prameni, který byl také vybudován Spolkem přátel přírody k oddychu a posezení. Místo už není tak honosné, ubylo kamenů i laviček, ale voda tu teče stále.

Liberecká výšina (foto Matyáš Gál)

Hrad a masáže s výhledem

Na svahu Kovářova kamene, dříve známého jako Hradní vrch, se nachází romantická stavba – Liberecká výšina, která byla vybudována v letech 1900–1901 na popud libereckého velkopřemyslníka barona Heinricha von Liebiega. Inspirací pro tuto stavbu byla hlásná strážní věž norimberského hradu. Pro dosažení dojmu starobylého hrádku byly použity zvětřelé kamenné kvádry a zčernalá střešní krytina ze zbořených domů v Norimberku. Projekt vypracoval norimberský architekt Josef Schmitz, který vytvořil komplex zahrnující bránu, hradní věž, střílny i další prvky v duchu německých romantických hradů. Objekt nesl název Hohenhabsburg na počest panovnického domu. Po smrti Heinricha von Liebiega přešla Liberecká výšina do vlastnictví města a správu převzal Liberecký horský spolek. Po druhé světové válce začal objekt chátrat a v 90. letech byla Výšina kvůli špatnému stavu uzavřena. Po rozsáhlé rekonstrukci byla v roce 2013 znovu zpřístupněna veřejnosti.

Dominantou Výšiny je pětiboká věž vysoká 25 metrů, která nabízí panoramatický výhled na okolní krajinu. Přístup k věži vede přes hradní most a nádvoří obklopené zdmi se střílnami a pozorovatelnami. V areálu nechybí 13 metrů hluboká studna s rumpálem, hradní zvon a jezírko s vodním příkopem. Interiéry jsou stylizovány do podoby středověkého hradu. V přízemí se nachází klenbová předsíň s kuchyní a sklepem, v prvním patře pak věžový pokoj, lovecký pokoj a chodba se zbrojí. Horní věžní patro poskytuje jedinečný výhled jak v létě, tak v zimě. Součástí objektu je oblíbená restaurace a nově je k dispozici i ubytování s kapacitou 16 osob a wellness služby zahrnující saunu a masáže, při kterých si můžete užít výhled na přírodní krásy okolí.

Kovadlina

Nedaleko Liberecké výšiny si určitě všimnete zajímavé skály. Kovadlina (někdy též Kovářský kámen) je vzdálená asi 250 m severovýchodně od Výšiny. Je přístupná tesanými schůdky a kdysi byla opatřena i železným zábradlím. Dokud nebyl okolní terén zalesněn, poskytovala překrásnou vyhlídku do údolí Harcovského potoka a celé liberecké kotliny. V lidových pověstech bývá spojována se zaniklým skalním hrádkem Jezdec (o něm píšeme v kapitole 8): tamní loupežník Jíra prý chodíval pro nečisté rady k čarodějnici, která zde přebývala. Dnes Výšinu a Kovadlinu spojuje žlutě značená turistická cesta. My se vydáme po asfaltové Wolkerově ulici zpět k Lidovým sadům a nedaleko budeme mít zajímavou stavbu s nejistou budoucností.

Kovadlina v roce 1934 (archiv M.Gergelčík)

Bývalá Waldvilla je dnes v žalostném stavu. (archiv Jaroslav Hůlka)

Lesní vila

Pod Libereckou výšinou si Heinrich Liebieg postavil v letech 1901–1903 **Waldvillu** (č. p. 253/XV). Projekt secesní stavby vypracoval norimberský architekt Jakob Schmeissner. Už v roce 1904 ji ovšem Heinrich Liebieg předal městu pro sociální účely. Do roku 1935 tu sídlila ozdravovna okresní nemocenské pojišťovny, pak Liberecký léčebný ústav a od roku 1938 župní školicí středisko NSDAP. Po osvobození zde nemocnice zřídila Wolkerovo plicní sanatorium přeměněné od října 1964 na dětskou psychiatrickou léčebnu. Ta se odtud v roce 1993 přestěhovala a od té doby vila stále mění majitele a postupně chátrá.

Wolkerák (foto Zdena Ina Bergger)

Panelák se skandinávskou duší

My pokračujeme dále k zajímavému panelovému domu v Sosnové ulici, kterému nikdo neřekne jinak než **Wolkerák**. Bytový dům od Jaromíra Vacka a Václava Vody patří mezi nejúspěšnější projekty tohoto typu. Územní plán lokality kolem Wolkerovy ulice vypracoval světoznámý architekt Karel Hubáček. Díky segmentovému půdorysu, kónickému tvaru a plastickému řešení průčelí Wolkerova domu se podařilo mohutný desetipodlažní monoblok citlivě zasadit do krajiny. Kvalitou bydlení dům dosahoval úrovně moderní skandinávské bytové architektury, která byla Vackovi velice blízká. Některé sekce měly dokonce v bytech vlastní krb a pochozí terasy. Jaromír Vacek se dokončení realizace bohužel nedočkal, předčasně zemřel ve Švýcarsku. Dokončení stavby převzal Bohuslav Lisl.

Hubáčkův dům

Hubáčkův dům

Od Wolkeráku sestoupíme dolů Alšovou ulicí a zastavíme se u neobvyklé stavby. **Karel Hubáček** v 50. letech navrhl montovaný rodinný dům, jehož cílem bylo ukázat, že individuální bydlení lze realizovat za cenu srovnatelnou s bytem v panelovém domě. Tento dům byl součástí expozice Libereckých výstavních trhů, kde Hubáčkův ateliér hrál významnou roli v letech 1958–1965. Projekt zahrnoval několik variant návrhů, které kombinovaly různé výšky, objemy a dispozice, a dokonce i návrhy dvojdomků. Přestože měl být dům prototypem pro širší využití, nakonec se stal Hubáčkovým vlastním domovem a jednou z nejvýznamnějších staveb individuálního bydlení své doby.

Hned vedle něho je dům č. p. 289, který je na obálce této knihy.

Sál, který toho hodně viděl

O stavbě budovy, která měla představovat nové reprezentativní centrum společenského a kulturního dění ve městě, bylo rozhodnuto v roce 1897. Soutěž architektů posléze vedla k zajímavé spolupráci mezi třemi významnými projektanty: Adolfem Hornem, Josefem Schmitzem a Jakobem Schmeisserem. Nová restaurační

Lidové sady kolem roku 1980 (archiv Jiří Technik)

budova, nazvaná Volksgarten, byla slavnostně otevřena 30. listopadu 1901. Sál o kapacitě asi 1000 osob sloužil nejen ke koncertům a plesům, ale byl i svědkem mnoha důležitých událostí v historii města, např. volby prohitlerovského starosty za okupace anebo komunisty zinscenovaných veřejných procesů v padesátých letech. Po druhé světové válce zde krátce sídlil Dům osvěty a Armádní dům.

Po druhé světové válce došlo ke změně názvu z Volksgarten na **Lidové sady**. Od 1. července 2011 převzala správu areálu liberecká zoologická zahrada, přičemž činnost kulturního centra zůstala zachována. Lidové sady se staly střediskem příspěvkové organizace Zoologická zahrada Liberec. V letech 2024 a 2025 proběhla rozsáhlá rekonstrukce a modernizace celého objektu.

Poslední ze Sedmidomků

Nyní si půjdeme prohlédnout okolí parku. A zastavíme se u prvního oranžového domu hned vedle tramvajového oblouku; má totiž dlouhou historii. Stávala zde osada Sedmidomky – název odkazoval na sedm původních domků, které tvořily její jádro. Nejstarší z nich, tzv. **Puschova chalupa**, kterou dnes najdeme pod číslem popisným 1275, byla posléze přestavěna na lesovnu a sloužila jako sídlo správce

Riegrova 1275 – poslední chalupa z bývalých Sedmidomků

lesů clam-gallasovského panství. I přes postupující urbanizaci si uchovala svůj tradiční vzhled, charakteristický pro domy z přelomu 19. a 20. století. Díky drobné přestavbě z roku 1938, provedené ve stylu art deco, si dodnes zachovává jedinečný historický ráz.

Breyovo sanatorium

U městského parku v Riegrově ulici č. p. 1279 nechal postavit gynekolog a chirurg **Max Brey** soukromé sanatorium s 24 lůžky, v němž bylo možno provádět i operace očí. Poskytoval zde také rekreační pobyty pod lékařským dohledem. Romanticky pojatou novorenesanční vilu projektoval a vybudoval liberecký stavitel Gustav Sachers (1898). Ke komplexu patřil i pečlivě udržovaný park mezi dnešními ulicemi Fibichovou a Riegrovou. V současné době je objekt přebudován na byty.

Bývalé Breyovo sanatorium

Bývalé Varieté Karla Meiningera v Riegrově ulici č. p. 1280

Tančily tu subrety a řvali lvi

Karl Meininger, významný podnikatel, založil v roce 1903 v Sedmidomkách své první stálé divadlo-varieté. Tento podnik, vzniklý z původní výletní restaurace Belvedere, nabízel libereckému publiku bohatý program, který zahrnoval pestrou škálu umělců, mezi nimi subretu slečnu A. Marion, humoristku Louise Fritzi, zpěvačku Emmy Vermont a salonního humoristu Rudolfa Bachera. Na programu byla i vystoupení s ochočenými zvířaty, čímž podnik konkuroval tehdejšímu zoologickým zahradám. V roce 1908 program obohatil krotitel Haveman, který předváděl drezuru šelem. Zvláštní pozornost vzbudila jeho návštěva redakce Reichenberger Zeitung s dvěma osmiměsíčními kříženci lva a tygra, jak bylo popsáno v článku „Lví návštěva“ ze dne 9. srpna 1908. Havemanova vystoupení se během jeho čtrnáctidenního hostování konala dvakrát denně.

Varieté si udrželo oblibu i během první světové války. Akrobatické výkony tří sester Silhanových a rodinná vystoupení Fredyho Silhana s dcerou Martou byly diváky velmi ceněny. Dodnes lze na domě v Riegrově ulici nalézt pozůstatky nápisu „Varieté Karl Meininger“, který připomíná historii tohoto významného kulturního místa.

Městský park kolem roku 1900 (archiv Severočeské muzeum)

Městský park a jeho proměny skrze století

V souvislosti s vybudováním promenádní třídy se městská správa rozhodla předat pozemky přiléhající k zahradní restauraci Lidové sady Spolku přátel přírody na zřízení městského parku. S pracemi se započalo na jaře roku 1881 a po třech letech byl park předán veřejnosti. Na počest stého výročí zrušení nevolnictví a vydání tolerančního patentu dostal jméno po císaři Josefu II. Nejvzácnější ze 7800 vysázených stromů a keřů označovaly tabulky. U vstupu do parku byl umístěn pomník připomínající padesáté výročí založení Spolku přátel přírody. Celý oddychový prostor, jehož dominantu vytvořil pomník Josefa II., oživovala kruhová fontána s vodotryskem. Mezi rododendrony, azalkami a dalšími oku lahodícími květinami ve stínu nejrůznějších listnáčů projdeme kolem fontány k pomníku, který – jak je v kraji zvykem – měnil oslavence.

Pomník císaře Josefa II. kolem roku 1910
(archiv Miroslav Gergelčík)

Pomník císaře Josefa II.

Základ pomníku odhaleného roku 1882 tvořily tři stupně ze syenitu, na nichž stál podstavec z červeného porfyru, dovezeného z Tyrol, nesoucí bronzovou bystu. V roce 1923 byl na základě nařízení, podle nějž měly být odstraněny nápisy a památky na habsburskou monarchii, sejmut a uložen v budově radnice, odkud putoval v roce 1940 do válečné sbírky kovů. Dnes jeho místo připomíná zachovaný obručník s květinovou úpravou a jeho podobu malované okno na chodbě v prvním patře radnice. Na místě mocnářova pomníku se postupně objevila busta básníka Schillera a nakonec pamětní deska připomínající první oslavy 1. máje v Liberci.

Pomník Friedricha Schillera
kolem roku 1940 (archív Boveraclub)

Pomník Friedricha Schillera

Odstraněné poprsí císaře Josefa II. nahradila podobizna Friedricha Schillera. Pomník byl slavnostně odhalen 29. června 1924. Další osud busty básníka Schillera není znám. Z archivních dokumentů víme, že v době druhé světové války byla i Schillerova busta pravděpodobně odstraněna a na její místo se počítalo s umístěním portrétu některého z představitelů třetí říše. Je možné, že i básníkovu sochu stihl stejný konec jako podobiznu rakousko-uherského císaře. O tom ale dobové prameny mlčí.

Pamětní deska - 1. máj 1890

V roce 1986 byla na toto – historií pronásledované – místo umístěna pamětní deska. Na bronzové desce byl nápis: „V těchto místech slavilo dne 1. máje 1890 první Svátek práce na 16 tisíc libereckých dělníků.“ V roce 2013 byla tato deska odcizena, město nechalo vyrobit věrnou kopii.

Současná podoba památníku

Domek Čapí hnízdo, 70. léta (archiv Jana Zahurancová)

Zoo, která rostla s městem

Liberecká zoologická zahrada má nejdelší historii ze všech zoo v Čechách i na Moravě. Oficiálně byla založena v roce 1904, její příběh sahá ale ještě hlouběji. Za přímého předchůdce liberecké zoo lze považovat ptačí park, který v roce 1895 otevřeli na Perštýně nadšenci z Ornitologického spolku pro severní Čechy.

Ptačí park se brzy stal oblíbeným místem dospělých i dětí, což vedlo k ambicióznějším plánům. V roce 1902 byla postavena voliéra v městském parku a o dva roky později byl v údolí za Labutím jezírkem založen tzv. Tierpark. V roce 1907 byl do zoo přestěhován z Německočeské výstavy domek Čapí hnízdo, který se stal přirozeným centrem zahrady.

Údolí postupně zabydleli plameňáci, primáti, vačnatci, tuleň, aligátor, několik druhů kopytníků a šelmy. Velkým lákadlem byli medvědi hnědí, které zoo chovala už od roku 1909. Před první světovou válkou se tak dá hovořit o plnohodnotné zoologické zahradě.

Po válce a vzniku Československa se zoo dále rozvíjela pod vedením Ericha Sluwy. V roce 1954 se do vedení postavil Jiří Badalec, který společně se zoologem Lubošem Bulířem vybudoval respektovanou zoologickou zahradu zaměřenou na chov ohrožených druhů.

Dalším ředitelem byl v letech 1982–2004 RNDr. Josef Janeček. Jeho jméno je spjata především s rozsáhlým stavebním boomem. Za jeho éry vznikly nové

Klec s medvědy ve 20. letech 20. století

Ptačí voliéra vybudovaná v roce 1902 (obě horní fotografie archiv Jaroslav Hůlka)

RNDr. Josef Janeček - bývalý ředitel zoo s šimpanzími dvojčaty Vanilkou a Majoránkou (archiv Lada Sedláčková)

pavilony pro žirafy, lidoopy, šelmy, tropická zvířata a další, které dodnes přitahují návštěvníky z celé republiky i ze zahraničí. Byl to právě on, kdo přivedl do Liberce vzácné takiny zlaté a také největší marketingový „tahák“ – bílé tygry. Josef Janeček stojí také za rozsáhlou modernizací zoologické zahrady a za významným rozšířením chovatelských sbírek.

Současný ředitel David Nejedlo pak otevřel zahradě další dimenze, tak důležité pro moderní zařízení. Zoo už není jen a pouze množitelem vzácných druhů zvířat a jejich genetickou bankou, i když je to nadále její primární úkol, ale otevřela se širšímu pojetí vzdělávání široké veřejnosti včetně škol.

Čapí hnízdo

Historie tohoto domku se začala psát již více než před sto lety v souvislosti s Německočeskou výstavou v roce 1906. Původně Dům vinného sektu (Sekt-Haus) si nechal na výstavě postavit Heinrich Spiegler. Objekt sloužil jako obchůdek s francouzským šampaňským vínem ze Saint-Marceaux, ale i jako klasická vinotéka. Nevelkému domečku, který byl oficiálně uváděn jako pavilon šampaňského vína, ale lidé kvůli jeho vzhledu začali říkat „Storchnest“, tedy Čapí hnízdo. Po skončení výstavy se naskytla příležitost získat Čapí hnízdo za výhodnou cenu a přebudovat jej na strážní domek hlídače zoo. Bylo zde také sídlo prvního ředitele Ericha Sluwy i jeho následovníků v druhé polovině 20. století. Jako správní budova celé zoo sloužil až do roku 1978. Později zde fungovala také pokladna a občerstvení, byla zde cukrárna a kavárna. Krom vstupenek bylo možné tady zakoupit i menší zvířata, například želvy. Nyní je zde výborná cukrárna.

A my jsme se podél Jezírka a Rybářské bašty dostali zpět na začátek trasy. Pokud jste se neobčerstvili v areálu zoo, můžeme doporučit Rybářskou baštu.

Čapí hnízdo kolem roku 1950 (archiv Jaroslav Hůlka)

04

Kristiánovem k liberecké přehradě

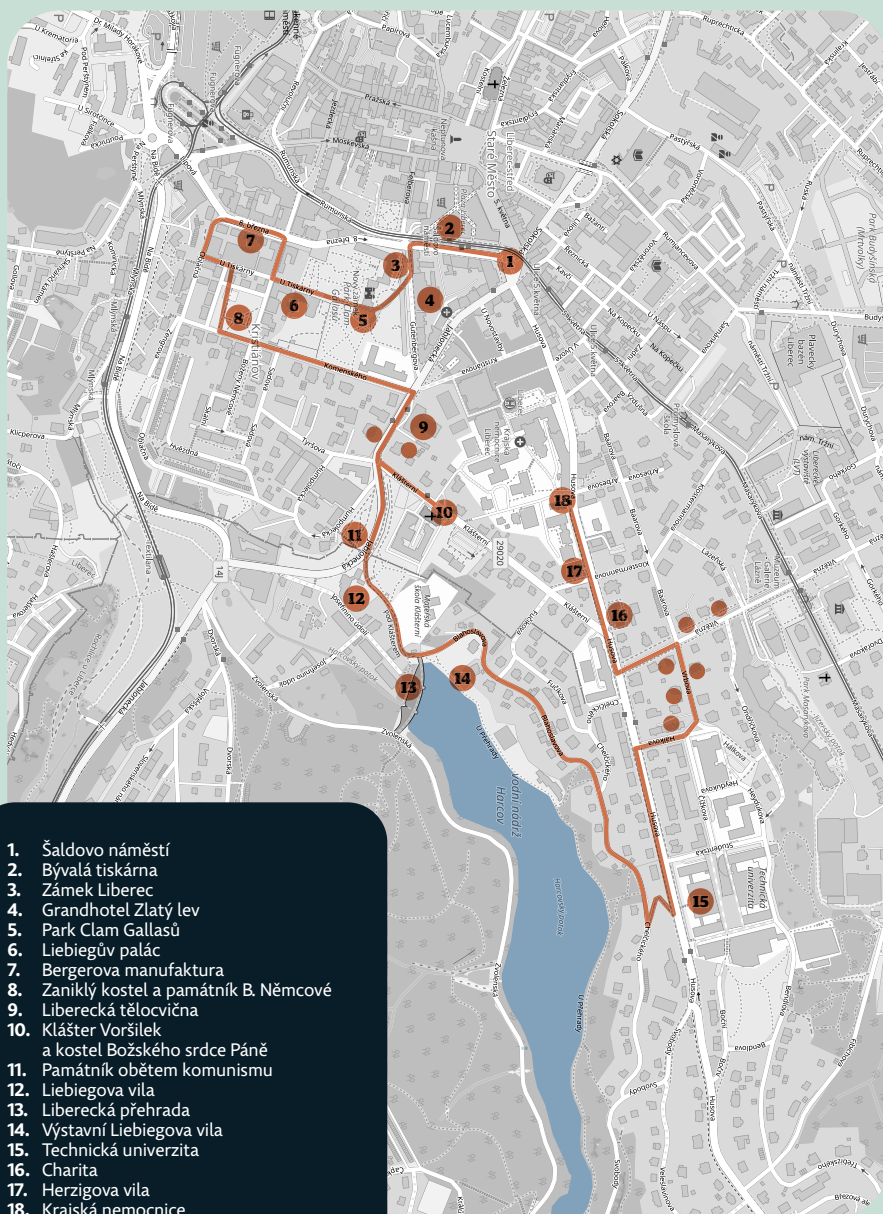
Po stopách Kateřiny z Redernu i slavného rodu Liebiegů

Délka trasy: 5 km

Začátek trasy: Šaldovo náměstí

Konec: Šaldovo náměstí

Náročnost: nenáročná trasa vhodná i pro kočárek

1. Šaldovo náměstí
 2. Bývalá tiskárna
 3. Zámek Liberec
 4. Grandhotel Zlatý lev
 5. Park Clam Gallasů
 6. Liebiegův palác
 7. Bergerova manufaktura
 8. Zaniklý kostel a památník B. Němcové
 9. Liberecká tělocvična
 10. Klášter Voršílek
a kostel Božského srdce Páně
 11. Památník obětem komunismu
 12. Liebiegova vila
 13. Liberecká přehrada
 14. Výstavní Liebiegova vila
 15. Technická univerzita
 16. Charita
 17. Herzigova vila
 18. Krajská nemocnice
- Neoznačená kolečka značí zajímavé vily

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***Procházky Libercem***.

Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.